

עכ"ל, ותמה בס' דברי יחזקאל (שיניווע בשו"ת שבסוף הספר סי' א') למה היה נזקק רק למערתא דרבנן ולא היה מציין גם שאר מערות כדי להסיר מכשול לכהנים, עיי"ש.

ונראה לתרץ דרך רמז דשאר מערות לא היה צריך לציין כמוש"כ הרמב"ם

(פ"ח ה"ט) דאין מציינין את הוודאות שהרי הן ידועין לכל, אבל מערתא דרבנן אע"פ שהיו ידועין לכל, מ"מ כדי שלא לבוא לטעות שהותר מטעם שקברי צדיקים אינן מטמאין, ולפיכך ציינן להודיע דאעפ"כ אסור לכהנים, דלא משתנה הדין בבטל הטעם וכמו שנתבאר.

סימן קמד

ביאור ענין מנהג ארץ ישראל הקדמון בהליכת כהנים על מערת הרשב"י

הקדמה

1234567

בענין מה שנוהגים כהנים, ליכנס לציון הרשב"י במירון, נבאר בס"ד אדני היתר על פי הדין והמשפט. ואבוא כאן בקוצר אמרים ממש, משום דעקרי הדברים בנוי על כמה וכמה הקדמות ויסודות בדיני טומאת קברים ומערות, והם נתבארו בספר באריכות עם מקורותיהם בש"ס ובפוסקים הראשונים והאחרונים, והרוצה לעמוד עליהם ילמוד היטב בגוף הספר. וכאן נכתוב רק בקצרה.

מובן ופשוט שאין בוונתינו להיות כמכריע וכפוסק בהלכות החמורות הללו, אלא רק להראות באצבע שיסוד מנהג הכהנים שנהגו במירון הוא על הדין האמת, ומשום הכי נתפשט ההיתר עוד מדורות שלפנינו בדור דיעה של גאונים וצדיקים חסידים ואנשי מעשה, ונתפשט המנהג מאוד.

וראוי ונכון להביא כאן מה שכתב בזה רבינו המנח"י בחשובה (ליקוטי

תשובות סי' קכ"ט) שנשאל ע"י אחד מחו"ל ע"ד ששמע שכהנים הלכו על ציון הרשב"י במירון, ותמה השואל למה אין מוחים ע"ז אחרי שמבואר בפוסקים שטעות הוא מה שאומרים שקברי צדיקים אינם מטמאים וצריך למחות להם. והשיב הגאון רבינו בעל מנח"י זצ"ל שכבר האריכו הפוסקים להוכיח דאסור לכהנים להתטמאות אף לקברי צדיקים. אמנם בנוגע לרשב"י שמעתי מאת הגה"צ מוהר"נ כהנא (שליט"א) [זצ"ל] מבני ברק יצ"ו ששמע וכו' שמקובל שהקבר נבנה באופן שהכהנים יוכלו להכנס שם, ואמר לי שכן שמע באה"ק שמקובל כן, ועכ"ז מקובל שמרן משינאווא זי"ע קרא תגר על זה, ברם הרב הג"ל שהוא כהן הולך להשתטח על קבר רשב"י במירון מטעם הג"ל, אבל הרבה צדיקים נמנעים מלילך ג"כ לשם, עכ"ל. ושמעתי מגיסי האדמו"ר הגה"צ רבי יוסף יואל הכהן שליט"א אדמו"ר דקהל "מבקשי אמונה" בשם אביו כ"ק רבינו זיע"א בעל "דברי אמונה"

דאמר ע"ז כהאי לישנא: דעביד כמר עביד
ודעביד כמר עביד.

ההוא

ואמנם להיות שלא נתברר שורש ההיתר,
ורבים תוהים אם בכלל שיין
שיהיה דבר זה מותר, לכן ראיתי צורך
לבאר הדברים בס"ד. וראיתי שרבים חשבו
שההיתר בנוי על הדעת שקברי צדיקים
אינן מטמאין, וא"כ קשה שבקשה לסמוך
על זה, כמו שהאריכו בזה הפוסקים, [וגם
אנן כתבנו בס"ד לעיל סי' קמ"ג בזה דגם
הזוה"ק והרמב"ן ועוד ראשונים שאמרו
שקברי צדיקים אינן מטמאין אינו נוגע
לענין כהנים, ופשיטא שכהן אסור
להתטמאות גם על קברי צדיקים, אע"פ
שקברי צדיקים אין מתטמאין, כי דיני
התורה חל אפילו במקום דלא שיין הטעם,
וז"ב כאשר ביארנו בעזרת השי"ת]. אבל
האמת לא מצד שק"צ אין מטמאין נוהגין
בזה היתר, וכנ"ל מתשובת מנח"י, אלא
מעיקר הדין הוא מוחזק בטהרה עפ"י דברי
הש"ס ורבותינו הראשונים והאחרונים.

ויסודי הדברים כבר כתבתי בקונטרס בשנת
תשס"א, שעיקר התמיהה בהיתר
כניסת כהנים במירון הוא מטעם דפתח
מערת הרשב"י סתום כיום, וא"כ לכאורה
כל חלל המערה נעשה כקבר סתום לדעת
הראשונים הסוברים דחלל טפח לא מועיל

אם ליכא פתח, והעומדים ע"ג גג המערה
[דהוא ההיכל שמתפללים] כעומדים על
חלל הקבר. אמנם נתבאר דאהל סתום על
קבר סתום מועיל לכו"ע, כלומר גם לאלו
הראשונים דס"ל דלא מהני חלל טפח
בקבר סתום, דוקא בקבר סתום אבל לא
אהל סתום שעל גבי קבר סתום. ומאז ועד
עתה נתחזק אצלי ההיתר של הכהנים
במירון ביותר, אחרי שראיתי שעיקר ויסוד
דברינו כבר כתב הגרד"ש שליט"א ונדפס
בשו"ת מנח"י (חלק ט' סי' קכ"ז), בענין
הכיפין ע"ג קברים שעושין בא"י, שסומכין
על הסברא שאהל סתום שעל גבי קבר
חוצץ. שזהו אחד מן היסודות שהעלינו
בקונטרס, (הגרד"ש שליט"א כתבו רק מסברא,
ואנן העמדנו היסוד על דברי הרלב"ח ועוד
פוסקים), כי הכיפין שעושים בזמנינו יש
להם מעיקר הדין דין אהל סתום שע"ג קבר
אע"פ שמשאירים חלון פתוח, הואיל ואין
עושים חלון אלא טפח בלבד, ולדעת הרבה
ראשונים וכן הכריעו רבותינו האחרונים
להלכה ולמעשה שצריך חלון של ד'
טפחים, ופחות מזה כסתום מחשב, ואפי"ה
כל הכהנים סומכין על סברא זו. ונתחזק
אצלי הענין יותר, ונתברר לי כי סומכים
להלכה למעשה "לכתחילה" על אותו
סברת ההיתר בכל המקומות. ואעפ"כ הנני
חוזר שאין הדברים נכתבים בגדר הוראה
למעשה, אלא ליישב סברת ההיתר^(א).

— הוספות —

(א) יתכן שבכלל ליכא שאלה במירון מצד שבאמת המערה פתוחה, שהרי בצד דרומית של
הבנין יש חדר קטן שרואים בו פתח המערה, ואע"פ שהוא סתום הרי מ"מ הפצימין קיימין וניכר
היטב הפתח וכה"ג דינו כפתוח כמו שנתבאר למעלה. אמנם היות שלא נתברר לן כל הצורך
מה טיבו של מקום זה המיוחד לפתח המערה, וכמדומה שיש מפקפקים בזה, ואין הדבר ברור
לי בחזקתו, לא נכנסתי לזה. ועי' להלן סי' קמ"ה הבאתי שם דברינו בעל הדברי אמונה זי"ע
כנראה החזיק את מקום פתח המערה, עיי"ש.

כאמור מאמר זה הוא כעין "ראשי פרקים", אבל לידע הדברים ולהבינם יעויין בקונטרס בפנים, באורך.

קבר הרשב"י הוא בתוך מערה תחת ההיכל קבורת רשב"י הוא בתוך מערה, דמלבד שכ"ה מסתמא, (כדרך הקברים בזמנם שהיו בתוך מערות ולא על פני השדה כבסוגיא דכוכין וכדאיחא ברמב"ם פ"ד מהל' אבל ה"ד^(ב)), הלא גם מפורש כן בגמ' (ביחוד לגבי קבר הרשב"י) בבבא מציעא (פד: פה.) בעובדא דרבי אלעזר ברבי שמעון ובעובדא דר' יוסי ב"ר אלעזר (נכד הרשב"י), דקבורת רשב"י הוא בתוך מערה, וכ"ה באידרת האזינו בזה"ק.

וע"ע גמ' סנהדרין (דף צח.) ר' יהושע בן לוי אשכח לאלהו דהוי קיימי אפיתחא דמערתא דרבי שמעון בן יוחאי וכו', ובמהרש"א שם משמע דהאי מערתא היא מערת קבורת הרשב"י^(א).

ואופן הקבורה במערה מבואר בכמה

מקומות בש"ס ובפרט בסוגיא דכוכין בבבא בתרא (ק' ע"ב), וברמב"ם פ"ד מאבל (ה"ד), ונתבאר לעיל בקונטרס באריכות דהוא זה שחפרו מערה^(ד) והיא כמין חדר ובתוכה חפור הקבר, יש מהן שהמערה היא כיפה מעל הקבר כמו אהל מעל קבר, ויש מהן שהקבר הוא בכותל המערה ואין תקרה של מערה או כוך נוספת מעל הקבר אלא שתקרת הכוך הוא תקרת הקבר, אלא שפתח הקבר פתוח לצד המערה, וכבר נתבאר למעלה עיקרי הפרטים בזה נכי יש כמה אופני צורות של קבורה במערה, והצד השווה ששקדו להיות מעל המערה טהור, ונבאר עוד להלן בקיצור אופן הטהרה בכל פרט ופרט.

ואכן כך ידוע שהבנין הזה דהיינו ההיכל של ציון הרשב"י הידוע שבמירון אשר בו מתפללים וכו', אין זה "המערה", כי המערה היא חפירה בקרקע עולם ולא בנין "בנוי"^(ה), אלא הבנין "עומד על המערה אשר תחתיו אך המערה עכשיו

— הוספות —

(ב) באמת בגמ' מו"ק (ח' ע"ב) מוכח דהיה בימיהם קברים גם על פני השדה בלא מערות. (ג) מיהו עי' שבת (לג:) כעין זה אליהו אשכח אפיתחא דמערתא דרשב"י, והתם איירי במערה שנחבא שם מפני הגזירה, וע"ע זוהר חדש (פר' כי תבוא) כעין זה דאליהו אשכח אפיתחא דמערתא דרשב"י והתם מפורש בתחילת הענין דאיירי מהמערה שהוחבא שם, וכן ביד רמ"ה מפרש הך דסנהדרין דהמדובר במערה שנחבא שם. אולם יש לעיין דהא לכאור' ר' יהושע בן לוי עדיין לא נולד כשרשב"י היה בהמערה, וא"כ עכ"ח מדובר במערת קבורתו, (וע"ע מדרש תהילים מזמור ל"ו).

(ד) מערה היא חפירה בקרקע עולם.

(ה) דבר פשוט שהבנין של כיום אינו המערה שעלי' דברו חז"ל, ואי"צ ע"ז ראיות, כי כל מערה שבחז"ל הוא חפירה בקרקע עולם ולא בנין. ומלבד זה ידוע הוא זמן בנייתו אחר תקופת האר"י הק' [ע"י ר"א גאלנטי וצ"ל לפי מסורת שהובא בשם הגדולים מהחיד"א מערכ' ר"א גאלנטי]. ועי' בספר עמק המלך (שער ה' פרק נ"ו) וז"ל וכן היתה מקדמת דנא בא"י, עשרה ימים קודם שבועות, ועשרה ימים קודם ראש השנה, פורסים אוהל מן קברו של רשבי ע"ה, לקברו של רבי אליעזר בנו שהוא בכפר מירון. ויושבים שם י' ימים ולילות רצופים בכל שנה, ועוסקים בספר

סתומה" (1), ואותה מצבת הרשב"י ור' אלעזר בנו הנראין בתוך ההיכל שבמירון, אין זו מצבה של הקבר עצמו, כי הקבר עצמו מוחבא בתוך המערה ולא שלטה בו עין, ואילו הציון הזה הוא מחוץ למערה על גג המערה (1).

ויוצא, שזה ההיכל שמתפללים ולומדים שם כיום הוא כמו בית על גבי מרתף, שהמערה עצמה היא מתחת ההיכל, והיא קומת מרתף, ובתוך המרתף מנוחת התנ"א האלוקי ור"א בנו זיעזעכ"א, ומערה זו פתחה סגורה ומסוגרת ונלאו למצוא הפתח.

מקורות שקבר הרשב"י ור"א בנו אין לו דין בית הקברות

והנה, ע"י רמב"ם פי"ד מהל' אבל (ה"ג) וז"ל בתי הקברות אסורין בהנייה כיצד אין אוכלין בהן ואין שותין בהן, ולא קורין ולא שונין בהן, כללו של דבר אין ניאותין בהן ולא נוהגין בהן קלות ראש, לא ילך אדם בתוך ארבע אמות של קבר ותפילין בראשו וספר תורה בזרועו ולא יתפלל שם, עכ"ל.

ויש להתעורר דלגבי היכלא דרשב"י במירון הרי הוא בידינו מנהג ישראל

קדמון עוד הרבה שנים קודם תקופת האריז"ל שאוכלין שם ושותין שם ושמחים שם וקורין בהן בספר תורה ותפילין ושונין בהן, ורבינו הק' האריז"ל חיזק ואישר את המנהג הקדוש הזה, וכדאיתא (כשער הכוונות דרושי הפסח דרוש יב) וז"ל, ענין מנהג שנהגו ישראל ללכת ביום ל"ג לעומר על קברי רשב"י ור"א בנו אשר קבורים בעיר מירון כנודע "ואוכלים ושותים ושמחים שם", אני ראיתי למוז"ל [האר"י הק'] שהלך לשם פ"א ביום ל"ג לעומר הוא וכל אנשי ביתו וישב שם שלשה ימים ראשונים של השבוע ההוא וכו', והה"ר יונתן שאגי"ש העיד לי שבשנה הא' קודם שהלכתי אני אצלו ללמוד עם מוז"ל שהוליך את בנו הקטן שם עם כל אנשי ביתו ושם גילחו את ראשו כמנהג הידוע ועשה שם יום משתה ושמחה, גם העיד הה"ר אברהם הלוי וכו' א"ל מוז"ל כי ראה בהקיץ את רשב"י ע"ה עומד על קברו ואמר לו אמור אל האיש הזה וכו' כי למה אומר נחם ביום שמחתינו, ע"כ.

ובן מצינו למרן הב"י ז"ל שממנו יצאה הוראה לישראל, חגג חג הסוכות במירון על קבר הרשב"י והתפלל שם

— הוספות —

הזוהר, דהיינו חכם אחד מגיד, והאחרים מקשיבים לקולו, עכ"ל. הרי למדנו שקרוב לזמנו עוד לא היה הבנין. שו"ר בטעמי המנהגים עניני הלולא דרשב"י (ס"י) הביא שם מכתב קדום מיום כ"ה חשון שס"ז דשם רואים שהבנין לא היה עדיין בנוי אז. וע"ע בספר מגיד מישרים להב"י (פר' אמור) "ורשב"י ובנו שמחו לקראתכם בקורותכם זוהר "על מערתם". הרי זה ג"כ בא ללמד שהציונים הללו עומדים על מערה, ופשוט.

(1) מלשון אחד מן התיירים הרבים. וכך פשוט.

(2) וכ"ה ברוב קברי תנאים ואמוראים שאנו רואים כעין מצבה בשדה, הוא רק סימן שיש מתחתיו מערה, אבל אין המצבה עצמו גוף הקבר, וכמו שהוא בקבר ר' יוחנן הסנדלר הסמוך

ע"כ הוא בחדר מיוחד ול"ש איסור, וכמבואר בשו"ע דכשיש מחיצה מותר, עכ"ל.

והנה כבר דברו האחרונים על מה שנוהגים להתפלל בקברי צדיקים, על מה אדניה סמוך, והרבה מהם ענו ואמרו דכיון דכל האיסור של תפילה הוא רק משום לועג לרש, כשהתפילה הוא לכבודם אין בזה לועג לרש, וע"ע להרחי"ד א בשם הגדולים בערך רבי אליעזר ב"ר נתן [הראב"ן]. אמנם תירוצו זה לא יעלה ארוכה לדעת הרמב"ם דס"ל דיש בזה שני איסורים הן משום לועג לרש וזהו משום בזיון המת, והן משום והיה מחניך קדוש, דביה"ק הוי כמקום מזוהם ואין ראוי להתפלל וללמוד באותו מקום ולהניח בו תפילין וכו'. וכבר רמזו כן רבינו מנוח בדעת הרמב"ם (פ"ג מקר"ש ה"ב) (ח). ומה דאיתא בגמ' ברכות (יח) משום לועג לרש, היינו לומר שמלבד האיסור משום מחניך קדוש יש בזה איסור גם משום בזיון המתים. והמעין בדברי הרמב"ם פ"ג מקר"ש שם, ופ"ד (הכ"ג) מהל' תפילין, ופ"י מהל' ס"ת (ה"ו), ופ"ד מהל' אבל (ה"ג), יראה ויבין דעת הרמב"ם דתרתו איכא בזה, הן משום ביזוי המצוה לעשותם במקום בית הקברות וקבר, והן משום ביזוי המתים, ואיכמ"ל. וא"כ לפי הטעם הזה שאסור להתפלל במקום טומאה משום

תפילת החג והקיף שם בד' מינים את הציונים הקדושים כמו שהעיד הוא עצמו בספרו הק' מגיד מישרים פר' אמור. וכן רבינו בעל החרידים (בתחילת הקדמתו) דיבר בקדשו על המנהג הזה בימיו שנתקבצו ת"ח כמה פעמים בשנה מעת לעת ומפקידה לפקידה לעסוק שם בתורה ועבודת השי"ת, ושם כתב שההתעוררות לחבר חיבורו הקדוש היה שם במירון במקום קדשו של הרשב"י יעו"ש.

הנה מכל זה יראה דמקום הציון אין לו דין בית הקברות, מדלא נהגו בה דיני בית הקברות, וצ"ע טעמא מאי.

וי"ל הטעם משום טעם הנ"ל, הואיל והקבר הוא למטה במערה שהיא מרתף הבנין, והציון שבתוך ההיכל אינו אלא לזכר בעלמא לומר שלמטה במערה יש קבר, ממילא אין דין בית הקברות למעלה בתוך ההיכל.

וב"כ בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' נ"ג ד"ה אמנם ממילא), וז"ל, נהגו עוד משנים קדמוניות ודורות הראשונים להתפלל ולקרות בתורה בציבור בביהמ"ד דמערות רשב"י במירון [אע"פ שאסור להתפלל וללמוד על יד קבר], י"ל כיון דהבימ"ד הוא למעלה, ומערה למטה אהדריה פיה עכנאי [עכנא הדרא לה למערותא], וגם עתה סגורה ומסוגרת כנראה בב"מ [פד:]

— הוספות —

לרשב"י יש מצבה גדולה תחת כיפת השמים, המצבה עומדת על סלע, ומתחת המצבה יש מערה חלולה ובתוך החלל הקבר.

(ח) ולענ"ד יראה דהזיהום היינו הטומאה, דהטומאה דינו כמקום מזוהם ועיפוש לענין זה, ומשוד"כ אעפ"י שאין ריח רע בביה"ק יש בזה משום והיה מחניך קדוש.

מחניך קדוש אין לחלק בין קבר סתם לקברי צדיקים^(ט).

ועוד אמינא, דאף אי יהיבנא דיש היתר להתפלל בקברי צדיקים, אבל מ"מ במה שנוהגים לאכול ולשתות שם ולשמוח שם דזהו כבר מדין איסור הנאה בבית הקברות כמבואר ברמב"ם פ"ד מאבל (ה"ד), בזה ודאי אין נפקא מינא בין שאר קברים לקברי צדיקים [וכדמוכח להדיא בגמ' סנהדרין מז: בעובדא דקברי דרב הוו שקליה מיני' עפרא לאישתא בת יומא, יעו"ש שמבואר שגם בק"צ יש איסור הנאה]. ומשום הכי יראה דמוכרחים לתרץ כתי' הנ"ל של המנח"א, דמירון שאני שאין דינו כבית הקברות משום שהקבר הוא במרתף היינו בתוך המערה, ולא בהיכל וכנ"ל.

וא"כ לכאורה יש להוכיח ממה שאכלו הצדיקים שם וישנו שם תמיד בהיכל הרשב"י במירון, וכן נהגו שאר העם כולו, דס"ל דאין בהיכל דין קבר כלל.

קצת הוכחה שדעת האר"י והב"י ותלמידיהם שאין טומאת כהנים בהיכל דהרשב"י

כבר נתבאר בגוף החיבור (לעיל סי' כ"ג ואילך) באריכות שיטת הרלב"ח, שדעתו פשוט שאם יש קבר במרתף הבנין, אע"פ שהמרתף סתום לגמרי ואין לו פתח, אפי"ה ליכא שום טומאה מעל המרתף, כי

אהל סתום שע"ג קבר אינו נידון כקבר סתום אלא היא כמו כל אהל שחוצץ [וכמובן כשיש הפסק טפח בין הקבר לגג המרתף], והבאנו שכ"ה שיטת הרבה אחרונים.

ומ"מ הבאנו (לעיל סי' כ"ד) שבשו"ת תשב"ץ (ח"ג סי' ב') מבואר דלא נחית לחלק בין קבר סתום לאהל סתום ע"ג קבר ולדעתו דגם אהל סתום שע"ג קבר נחשב האהל השני כקבר ושלא כדברי הרלב"ח.

ועל פי זה כתב שם עוד בשו"ת תשב"ץ (ח"ג סי' ג') לענין קברים שהם בקומת מרתף והמרתף סתום (שאין לו חלון פתוח ד' טפחים), ועליו היכל בית מדרש שמתפללים בו, כיון שהאהל שע"ג הקברים דינו כקבר סתום, ובקבר סתום אסור להתפלל תוך ארבע אמות וכו', א"כ המתפלל שם הוא כמתפלל בבית הקברות ודבר זה אסור הוא בלי ספק וכו', עיי"ש.

הנה מבואר מזה דאם ניתן דין קבר על האהל הסתום שע"ג הקבר, הרי האהל הזה נידון כקבר גם לענין תפילה וכדו', ולא הועיל מידי לכאן' תירוצו של המנח"א לגבי היכל מירון שכתב שכיון שהקברים למטה מותר להתפלל למעלה שהאהל חוצץ, דמאי חציצה איכא, הא האהל השני (היינו המערה) איהו גופיה קבר כמו האהל שלמטה, כמפורש בתשב"ץ.

— הוספות —

(ט) מיהו י"ל דבקברי צדיקים הא ליכא טומאה כמו שכתבו הראשונים וכן איתא בחז"ל, ונהי דלענין כהנים אסור מה"ת כמו שנתבאר לעיל דכהן אסור מה"ת להתטמא למת אפילו לא יהיה בו שום טומאה, אבל לענין תפילה י"ל דלא שייך בק"צ (עי' לעיל סי' קמ"ג).

והואיל וכן דראה ראינו לרבותינו האריז"ל והרב"י נ"ע ועוד קדושי עליון בכל הדורות, שלא נהגו שום דין בית הקברות בהיכל הביהמ"ד של ציון הרשב"י והתפללו שם ולמדו שם ואכלו ושתו שם, עכ"ח מוכרח דס"ל כדעת הרלב"ח ז"ל דאהל שני ע"ג קבר סתום לא מקרי האהל השני קבר סתום, וליכא שם שום טומאה. דאין לדחות שדוקא לענין לימוד והנאה ס"ל דאינו קבר אבל לא לענין טומאת כהנים, דהרי נראה מדברי התשב"ץ דתלוי הא בהא ואי אפשר לחלק ביניהם, שכל שאתה נותן דין קבר על האהל השני א"כ דינו כקבר לכל מילי.

ובאמת הרי גם בזמנינו נתפשט לכתחילה כדעת הרלב"ח ולא כהתשב"ץ, כמבואר בשו"ת מנח"י (ח"ט סי' קכ"ז), דלפי התשב"ץ כל הכיפין שעושים היום לא מועיל כלום כיון שלא פתוח ד' טפחים, וא"כ נעשה הכיפה שעליה כקבר עצמו כמפורש בתשב"ץ באר היטב, ולא מועיל זה אלא לדברי הרלב"ח. ולפי דברינו יש סמך לשיטת הרלב"ח ממנהג האריז"ל והב"י במירון, וכמו שנתבאר.

בירור מנהג אנשי ארץ ישראל בקבר רשב"י מלבד מה שיש לנו מסורת ברור מרבותינו שציון הרשב"י אין לו דין בית הקברות לענין איסור אכילה ושתייה ושינה

ושאר מילי כנ"ל, נוסף לזה, ידוע ומפורסם מסורת ישנה זה הרבה דורות בידי אנשי ארץ ישראל, שאין שם דין בית הקברות גם לענין כניסת כהנים לתוך ההיכל במקום הציונים, ונזכר מסורת זו גם בשו"ת מנחת יצחק (ליקוטי תשובות סי' קכט), שבנו הבנין על אופן שלא יהיה בו טומאת כהנים^(י). והנה על פי מסורת זו נוהגים הרבה כהנים שנכנסים לתוך הבנין מקדמת דנא ואין פוצה פה.

ונוכל לבאר טעם ההיתר משום דהמערה גופא היא כמין כיפה חלולה מעל הציון ויש חלל טפח ויותר, בין הציון לגג המערה, ונסתמה האיסור במקומה, והיא חוצצת, אפילו אם אין שום פתח במערה שעל הקבר והרי המערה סתומה מכל צד, וכמפורש ברלב"ח ועוד הרבה פוסקים, שאם עשה אהל חוצץ על הקבר ויש חלל טפח בין גג הכיפה לקבר, הרי הוא טהור מלמעלה ומכל צד אע"פ שהאהל חוצץ סתום ואין בו שום פתח, דדוקא קבר הסתום טמא, אבל אהל סתום שעל הקבר אין דינו כקבר וחוצץ גם כשהוא סתום, והארכנו בזה למעלה (סי' כ"ג-מ"ב), ואע"פ שהבאנו שנראה מדברי התשב"ץ (והחינוך בית יהודה) שהוא חולק על חילוק זה, מ"מ לא קשה אם נהגו ונקטו הלכה כהרלב"ח, וכמו שנפסק להלכה למעשה כסברת הרלב"ח בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' קכ"ז)

— הוספות —

(י) גם בספר תשובות והנהגות הזכיר מסורה זו. ומש"כ שם דרובא אסרוה לכהנים, לא ידעתי מנא לי' למרן זה, ואדרבא כמעט לא שמענו אחד מן הגדולים שיפצה פה וימחה בזה, ואדרבא כותבי הדורות שמזכירים הענין שהגה"ק משינוע החמיר בזה, ממה שמזכירים רק אותו משמע שיחיד היה בזה. ואולי היה תמיד יחידים שהחמירו על עצמם, אבל מ"מ לא נשמע מגדולי הדור הקודמים שירעישו ע"ז.

שהביא שם מכתבו של הגר"ד שליט"א לגבי הכיפין שעושין ע"ג הקברים בזמנינו וז"ל, ועל כן כשעשינו אהל חוצץ נוסף [על הקבר] הרווחנו זאת, ואין צריך להשאיר שם פתח ד' טפחים על ד"ט, כי רק בקבר שהמת בתוכו נאמר דבר זה, הנצרך להוציאו מכלל קבר סתום, ולא באהל שעל הקבר, ואף כשטומאה בוקעת לתוכו, כי טמא הוא רק מטומאה שבוקעת אבל אינו קבר, וטומאה בוקעת אינה בכלל מה שאמרו במת עצמו, עכ"ל (יא).

וחנה לא ידוע לי מה הוא המסורת המדוייקת במירון, אם המסורת היא שבנו כיפה בנויה מתחת ההיכל, דהיינו שע"ג המערה בנו כיפה חלולה ועל זה בנו ההיכל. או שמא סמכו הבונים על

המערה עצמה שהיא היא הכיפה. ואין בזה נ"מ איך שיהיה, דאפשר דסמכו עצמם על כיפת המערה. ואדרכא נראה דכיפת המערה החוצץ בין קבר הרשב"י, עדיף טפי מכל הכיפין שעושין בארץ ישראל, דכל הכיפין לא מועיל לדעת התשב"ץ ועוד קצת אחרונים (כמבואר בארוכה בפנים הקונטרס), כיון שאין הכיפין פתוח ד' טפחים, וזה מועיל רק לשיטת הרלב"ח ושאר פוסקים גדולים. אבל המערה הזו של הרשב"י, ניתוסף בה עוד מעלה, שהמערה הלא היא קרקע עולם, וקרקע עולם קיל טפי, שאפילו קבר ממש אם הוא קרקע עולם, אע"פ שהוא סתום, הרי דעת הרמב"ם והחזו"א בדעת כל מפרשי המשנה בפ"ט, וכ"ה דעת הגר"א, והערוה"ש שלא חל ביה דין קבר כלל,

— הוספות —

(יא) ובקונטרס טהרת מירון בעמ' כ"א הביא בשמו של הגר"ד שליט"א שליט"א בזה"ל "דאף אם יש על גביו על גבי קבר אוהל חוצץ עם חלל טפח מ"מ אם אין לטומאה לצאת דעת כמעט כל הראשונים ונפסק כן בב"י בסי' שע"ב דקיי"ל אם אין מקום לטומאה לצאת הטומאה בוקעת ועולה" עכ"ל. דברים אלו שנכתבו ע"י שומע אחד אינם מדוייקים, כי הלא הגר"ד שליט"א עצמו כתב בכתב ידו מכתב שנדפס בשו"ת מנחת יצחק (חלק ט' סי' קכ"ז) אשר בו כתב להדיא דאהל סתום המקיף את הקבר אין על האהל המקיף דין קבר, ואינו מטמא, ולא עוד אלא שחוצץ הטומאה אע"פ שהוא סתום, ועל סברא זו סומכים להלכה למעשה פה בארץ ישראל, שכתב: כי רק בקבר שהמת בתוכו נאמר דבר זה, הנצרך להוציאו מכלל קבר סתום, ולא באהל שעל הקבר, ואף כשטומאה בוקעת לתוכו, כי טמא הוא רק מטומאה שבוקעת אבל אינו קבר, וטומאה בוקעת אינה בכלל מה שאמרו במת עצמו וכו' ובמעשה דארמון הנציב דנו בכ"ז לפני מעב"ת הגאב"ד שליט"א והסכים ועשו כך, עכ"ל. ותמצית הדברים שנתבאר שם הוא לענין מה שנהגו כשעושין כיפין מניחים רק טפח ליציאת הטומאה ולא ד' טפחים [אע"פ דהר"ש והרא"ש וכ"ה דעת הרמב"ם והתשב"ץ הגידו"ט וכן פסק החזו"א (אהלות סי' י"ז ס"ק ו') דהעיקר דבעינן ד' טפחים ופחות מד' טפחים נחשב כסתום וכ"פ שם במנח"י באורך]. מ"מ מכשירים לכתחילה הכיפין אע"פ שאין עושין פתח ד' טפחים משום אותו הסברא דאהל סתום ע"ג קבר חוצץ אפילו שהוא סתום וסגי מעיקרא דדינא אפילו סתום לגמרי, ולולא סברא זו לא מועיל כלל כל הכיפין שמתקנים כיום (לפי מאי דפסקו האחרונים ובכללם מרן החזו"א להלכה דבעינן פתוח ד' טפחים וכמו שנתבאר בסימנים הקודמים).

כמו שנתבאר ענין זה בארוכה בקונטרס (סי' ס"ג-ע"ב), והיינו שאפילו אם לא היה כלל כיפה חוצץ על הקבר אלא שהקבר עצמו יש בו חלל טפח כיון שהוא קרקע עולם חוצץ אפילו אם הוא סתום, לדעת כל הני רבוותא. וא"כ כ"ש כשהקבר הוא בתוך מערה והמערה היא כמין כיפה ע"ג הקבר, שיש בזה תרתי לטיבותא הן אהל חוצץ, והן שהאהל הוא קרקע עולם (דבזה אפשר גם להתשב"ץ מועיל) (יב).

ונראה דמה"ט, אע"פ שכתוב בשו"ע (או"ח סי' ד' סעי' יח) דההולך בין המתים [בית הקברות, מ"ב שם], צריך נטילה, וכ"ש לתפילה ולקר"ש, אין נוהגים כן במירון, כאמור מפני הכיפה החוצצת, וכבר הבאתי לעיל מהאר"י הק' ותלמידיו שחצר הרשב"י אין דינו כבית הקברות (לענין איסור תפילה וקריאה בס"ת ואכילה ושתייה ולינה), אע"פ שמבואר בתשב"ץ (ח"ג סי' ג') שאם היה דין טומאה בהיכל (מחמת הקברים שבמערה), היה אסור להתפלל שם אע"פ שהקברים נמצאים למטה (עי' לעיל) (יג).

בכל התורה כולה סומכין על מסורת

והנה, דבר ההלכה פשוטה היא, שמסורת של הוראה שנתפשטה באיזה מקום, סומכין על מסורת ההיתר בזה, אפילו באיסור דאורייתא, ואפילו אם אין

להדורות הבאים ראיות ועדות להוכיח מקור המסורת ועל פי איזה סמך היא, דעצם הדבר מה שנתפשט מסורת ומנהג זו הוא העדות שאין עדות יותר טוב מזה, וכמבואר ביו"ד (סי' פ"ב) דעוף שיש לו מסורת באותו מקום, הוא טהור אף בלי שום סימנים, דכל דאפשר שהראשונים בדרו הדבר ומצאו שאין בו שאלה סומכין על זה, ועי' לשון או"ח (הובא בפר"ח יו"ד שם סוס"ק י') שהביא לשון הרא"ש שכתב ואלו שקבלו היתר מאבותיהם ראוי לסמוך עליהם בכל המקומות "כל זמן שלא יכולים לברר איסור", ע"כ. ועל יסוד זה מעשים בכל יום שסומכין על מנהג ומסורת אפילו באיסורי כריתות בחלב ובגדה וכל כיו"ב, והדברים פשוטים בכל הפוסקים. ולפיכך לא הבנתי מה שראיתי יש מפקפקים האין מותר לסמוך על מסורת באיסור דאורייתא. והדבר צ"ע דהא מעשים בכל יום שסומכין על מנהג במסורת באיסורי כריתות ובדאורייתא. והנה ודאי אם לא היה הדבר נהוג למעשה שהכהנים נכנסים, והיינו רוצים להתירו מכאן ואילך עפ"י סמך שמועה, היה צודק. אבל כאן המדובר שכבר נוהגים כן תמיד והוחזק כן, כה"ג פשוט שאפילו באיסור דאורייתא סומכים על המסורת, וזה דבר פשוט, ובחינם פקפקו בזה (יד).

— הוספות —

(יב) להלן אכתוב בקיצור גדול כל נקודה ונקודה מה שנוגע לאופני ההיתר, הגם שלא יבין זאת רק מי שעבר על כל הקונטרס, אבל זה יהיה כמין מפתח למי שירצה להתעמק בשורשי הדברים. (יג) וידוע לי מעשה מאדם גדול מחו"ל מגדולי הדור הקודם זצ"ל, שהגיע לא"י והיה פעם במירון בציון הרשב"י, ולא רצה לדבר בדברי תורה עד שיצא מן הציון ונטל ידיו, כנראה שלא ידע מן המסורת העתיק ומתלמידי האר"י ומרן הב"י זל"ה שאין נוהגים דין ביה"ק שם. (יד) ויש להמליץ על מי שרוצה לפקפק משום דחושב שטעם ההיתר שנתפשט הוא מטעם

וכבר כתבתי למעלה להשיג על מש"כ חכם אחד שליט"א בקונטרס "תורת כהנים" (כסי' יג אות ב) וז"ל ומה ששגור בפי רבים דציון רשב"י ור"א נבנה במירון כיפין ע"ג כיפין ולכן מותר לכהנים ליכנס לתוך הבנין הוא טעות גדול שהרי פסקו התוס' דחלל טפח לא מהני אלא צריך שיהא פתוח טפח לאויר העולם, ע"כ דבריו. וכתב שם עוד דכיום כיון שאין אנו רואים שם פתח טפח [ר"ל חלון] לאויר העולם לא מהני מה ששגור בפי העולם לומר שהבנין בנוי באופן שיהיה מותר הכניסה לשם לכהנים, שהרי עכ"פ המערה סתומה מכל צד ומה שיך קבלה נגד המציאות שהיא היפך הקבלה. ובמחכ"ת שליט"א אין כאן לא טעות גדול וגם לא טעות קטן, דהרי רבו כמו רבו האומרים דכל האי דינא שצריך פתח פתוח הוא רק כדין קבר, אבל באהל המאהיל

ע"ג קבר אי"צ שיהיה פתוח לאויר ומועיל אפילו אהל סתום ע"ג קבר כל שיש חלל טפח בין הקבר להאהל, וכבר נתבאר שכן נהגו למעשה ונוהגים כן גם היום, ומסתמא גם החכם עצמו נוהג כן (שלא בידיעתו) שהרי כל הכיפין שעושין ע"ג הקברים שנמצאו בירושלים וכשאר מקומות בא"י דינם מעיקר הדין כאהל סתום הואיל ואין פתוח ד' טפחים, ואינן חוצצין אלא מכח הסברא הזו שאהל ע"ג קבר אין דינו כקבר וחוצץ אפילו היה סתום כנזכר לעיל^(טו).

שורש מנהג הכהנים בקבר הרשב"י מפורש בראשונים

ועל אחת כמה וכמה בנידון דידן הרי יסודו של מסורת הטהרה בקבר הרשב"י מפורש בש"ס ובדברי רבותינו הראשונים (והם הרבה מאוד והם נקובים

— הוספות —

דסומכין על קברי צדיקין כאילו יש מי שמתיר זה לכהנים, וע"ז אין לסמוך כלל, ומצינו כבר בדורות הקודמים שפקפקו על המסורת שנתפשט בחשבם שזהו טעות וסומכים על קברי צדיקים וכו', עד שהוכיחו שלא זהו הטעם אלא הטעם הוא משום דסומכין על רוב ארונות וכו', ויבואר להלן.

(טו) ודע שלדעת הרמב"ם והראב"ד ועוד המון פוסקים [והחזו"א נקט כן לעיקר] דס"ל שכל טומאת קבר הוא רק מצד עצם הבנין ולא מצד בקיעת הטומאה, והיינו שגזרה תורה שעצמית הקבר יהיה דינו כמת בהיות שהוא משמש למת, לדידהו פשוט הוא ומוכרח הוא דינו של הרלב"ח, שכל קבר שיש עליו אהל אפילו היה אהל סתום, אין הטומאה בוקעת ממנו, דהרי לדידהו לעולם ר"ל אפילו בקבר ממש, ליכא בקיעה של טומאה אם יש חלל טפח, אפילו הוא סתום, דעצם הטומאה שבקבר הוא טומאה בעצמותו [ולהראב"ד אין בזה אלא טומאת מגע], ובודאי האהל החיצוני שכבר אינו משמש לקבר, הוא טהור בכל מיני טהרות, דהואיל ואינו קבר לא שייך ביה טומאה מצד הבקיעה הואיל ויש בו חלל טפח, רק חידושו של הרלב"ח הוא אפילו למאן דס"ל דבעלמא טומאת קבר הוא מצד הבקיעה, דנתחדש דקבר סתום יש בו בקיעה של טומאה מן המת עצמו ואין החלל חוצץ, לדידהו נמי לא אמור דין בקיעה ממקום סתום אלא אם הסותם משמש לקבר, ויש על חידושו של הרלב"ח ראיות ברורות מן הראשונים כמבואר בספר זה בס"ד.

בשמותם בגוף החיבור הזה לעיל סי' ע"ד ואילך) ובכללם רבותינו הטור והב"י, שמפורש בדבריהם שהיה מנהגם "להקפיד" שיהיה ע"ג המערות טהור ושיחצוץ וכמו שנתבאר בדברינו, ונזהרו מאוד בזה שלא יהיה שום טומאה רצוצה ע"ג המערות, לפי"ז הרי פשיטא דמעיקרא בשעה שנקבר הרשב"י במירון היה למעלה ע"ג המערה טהור [ונתבאר לעיל שלדעת חלק מן הראשונים היה טהור למעלה אפילו מדרבנן, ולאחרים רק מדאורייתא היה מועיל, ולכו"ע יש במציאות הרבה מערות קבורה שהיה טהור מלמעלה גם מדרבנן וזה תלוי באיזה צורה היתה המערה עשויה (עי' לעיל סי' פ"ח-צ' ולעיל סי' לו ואילך)].

ואלא מאי דיש לדון אם הטהרה הולכת ונמשכת גם לאחר זמן אחר שענינו רואות שנסתם פתח המערה, לפי מה שהרבה ראשונים ס"ל שזאת החזק"ט שע"ג הכוכין והמערות היה רק מצד שהכוכין שלהן היו פתוחין לצד המערה. מ"מ מתבאר בדברינו דאפי"ה עדיין טהור מלמעלה, לא מיבעיא לפום דעת הראב"ד ודעימי' דלדידהו לא תלוי היתר הכהנים ע"ג המערה בפתוח דייקא ולדידי' פשוט שההיתר לכהנים יש גם עתה^(טז), ואף גם לדעת הרמב"ם החולק על הראב"ד בזה ולעולם ס"ל דחלל טפח פנוי בלבד לא מועיל להציל מדין קבר סתום ובעינן נמי שגם יהיה הקבר פתוח ולא סתום וכדעת

התוס' וסייעתם, מ"מ בקבר שגגו וכותלו הוא קרקע עולם גם לדידי' מועיל חלל טפח להציל טומאה מן הגג והכותלים אע"פ שהקבר סתום, וכך הוא דעת הגר"א וכ"ה דעת החזו"א בפירוש מפרשי המשנה בפ"ט (משנה ט"ו) כמו שהארכנו (עי' מסימן ס"ג ואילך), וא"כ פשיטא דגם להרמב"ם הרי המערה בחזקתה ואין שום טומאה עליה כלל וכלל הואיל וכל הכוכין והמערה קרקע עולם הן.

ואף גם למאי דמוכח דעת בעלי התוס' ושאר דגם קבר שהוא קרקע עולם אע"פ שיש בו חלל טפח פנוי אם הוא סתום דינו כק"ס לענין שהטומאה רוצצת משם, מ"מ הלא שיטת הרלב"ח ודעימי' דלכו"ע מועיל אהל סתום שע"ג קבר לחצוץ מפני שאהל זה שע"ג קבר סתום אין דינו קבר, וא"כ הלא אפשר שקבר הרשב"י היא בתוך חלל המערה וממילא המערה עצמה המאהיל עליו חוצץ אפילו הוא סתום. ואף גם אם תאמר שקברו של הרשב"י הוא בכותל המערה בתוך כוך החצוב בכותל ולא בחלל המערה, הרי כבר נתבאר שלשיטת תורי"ד כל קבריהם שהיה בתוך כוך שבכותל היה בדרך זה שגג הכוך הוא מאהיל ע"ג קבר [היינו שהיה הכוך כמין חדר קטן גבוה הרבה ובתוכו קבר, והיה הפסק חלל טפח בין הקבר לגג הכוך, והוי כקבר בתוך חלל של מערה, וכצורה זו עשויין כל הקברים

— הוספות —

(טז) כי הראב"ד ס"ל דבכל קבר סתום אם יש חלל טפח פנוי אין הכהנים מוזהרים עליו עכ"פ מדאורייתא. והוא מפרש מאי דאמרינן בברכות רוב ארונות יש להן טפח וכו' אפילו בארונות סתומים.

במירון ובשאר מקומות בגליל כמו שרואים במציאות^(יז)].

ואף אם נחשוש שקברו של הרשב"י היה עשוי כסתם קברים וכצורה המבואר בשא"ר [דהיינו שתקרת הכוך היה הקבר, והכוך הוא תוך כותל המערה וגג הכוך הוא גג הקבר ואין אהל אחר עליו מפסיק בין גג הקבר לתקרת הכוך^(יח)], מ"מ הלא לשיטה זו היה טהור מצד שהיה הכוך פתוח למערה, וכבר ביארנו למעלה (סי' ק"ב) מה שנראה להלכה שאם הכוך פתוח למערה אע"פ שפתח המערה סתום, ג"כ נחשב הקבר כדין קבר פתוח שאינו מטמא מלמעלה, מפני שאין הכוך והמערה כקבר אריכתא אלא כשני מקומות נחשבים, והבאנו ראיה מפורשת לזה מדברי התוס', והסכימו על סברא זו גדולי ישראל. ואף אם לא נחליט החלטה גמורה על סברא זו ונחוש שמא אחרי שנסתם פתח המערה ירד דין קבר סתום על הכוך. אפי"ה אכתי אין כאן אלא ספק אם יש ס"ס של טומאה, כי

בכל אופן אין ע"ג מערת הרשב"י שום צד טומאה ודאית לכו"ע, ולהרבה ראשונים הוא בחזקת טהרה גמורה^(יט), והלא בטומאה ברה"ר סגי אפילו בספק אחד להתיר [היכא דלא איתחזק טומאה שם] ודעת הראשונים שאפילו לכתחילה אפשר לכהן ליכנס לס"ט ברה"ר, וקבר הרשב"י אפשר שדינו ברה"ר לענין טומאה, וכ"ש כאן דאיכא ספק ספיקא גמור, ולכן מדינא היה מקום להתיר הכניסה לשם לכהנים, גם בלי המסורת הידוע שנוהגים להכנס.

ואמנם דבודאי חלילה לי להתיר למעשה לדרוך על גבי מערות קדומות מכח ספיקות וס"ס, ואפילו אם לא היה בחזקת איסור אלא שלא היה בחזקת היתר נמי אין בכוחינו להתיר מכח ספיקות וס"ס [כי דיני טומאה וטהרה אין לנו פסקי הלכות ברורים, ובדבר שרבותינו לא פירשו, יפה השתיקה], ולפיכך חלילה לן להתיר לדרוך על סתם מערות קבורה שמתקופות חז"ל אע"פ דבאמת לא יכול

— הוספות —

(יז) ר"ל שכל הקברים שרואים שם הם עשויין באופן שיש קבר בכוך ועליו גובה כמה טפחים חלל עד תקרת הכוך.

(יח) ואע"פ שגם לדידהו היה המת מונח בארון בתוך הכוך, והיה חלל טפח בין גג הארון לגג הכוך, מ"מ הארון ככסותו של מת הוא ולא מחשב הכוך שעל גבי הארון כאהל שני ע"ג קבר וכמו שנתבאר זה לעיל (סי' מ"ב).

(יט) והיינו ספק כהראב"ד שחלל טפח מועיל גם בסתום, ואת"ל כדעת התוס' והרמב"ם דחלל טפח סתום בלבד לא מועיל ובעינן פתוח, מ"מ שמא כהרמב"ם ועוד פוסקים גדולים דבקרע עולם מועיל חלל טפח אפילו סתום, ואת"ל לא כהראב"ד ולא כהרמב"ם וחלל טפח סתום לא מועיל אפילו בקרע עולם, שמא הקבר בתוך חלל המערה ואז לכו"ע מועיל המערה לחצוץ (כהרלב"ח), ואת"ל שהמערה בכותל הכוך באופן דליכא אהל חוצץ ע"ג הקבר, מ"מ כיון שהוא פתוח למערה דין הקבר כפתוח גם אם פתח המערה סתום, ואת"ל שאין דינו כפתוח מ"מ שמא הוא בחלל המערה, וגם שמא כהרמב"ם בקרע עולם, וגם שמא כהראב"ד. וכה"ג הוא ספק ספיקא גמור עם כל התנאים החמורים דאיתאמר בספק ספיקא.

להיות שם כי אם ס"ס של טומאה. אך עכ"פ במקום שהוא מוחזק במסורת גמור להתיר מקדמת דנא, חלילה להורות בזה איסור בדבר שהוא מותר מעיקר הדין, דהרי סמכינן על מסורת אפילו במקום דאורייתא כ"ש בנידון דידן דמצד הדין ודאי אין לאסור. ובפרט בדבר המקובל להתיר מהרבה דורות.

עוד בענין מנהג הכהנים במירון

ובאמור דזאת ההוראה להתיר שנמסר במסורת^(כ), ידוע מקדמת דנא לאלפי עמא דארעא דישראל אנשי צפת ואנשי ישוב הישן ושאר ערי הקודש, ונמסר מדור לדור לאלו שפקדו את הציון לעתות ידועים. ואם מסתמא ודאי יש הרבה מדרי ארץ ישראל שלא ידעו ושלא שמעו מזה, אין זה גורע מתוקף של מסורת, כי לא שמעתי אינו ראיה (כ"י יו"ד סי' פ"ב בשם הרשב"א), דעכ"פ לא מצינו עדות מכחשת מסורת זו, דאפילו אם היו שנזהרו בזה [מפאת שלא ידעו ולא שמעו], אבל בודאי כל אלו שקבלו וידעו מסורת ומנהג בזה לא גרוע זאת מדין עוף שנאכל במסורת.

ואע"פ שמקובל שהגה"ק משינאווא זי"ע היה דעתו לאיסור, עכ"פ יחידאה

היה בדורו, וכמו שכתב בנו הגה"ק בעל דברי שמחה מציעשינוב זצ"ל (נדפס בס' פי צדיק לנכדו אבד"ק ציעשינוב) על מסע אביו מרן ז"ל משינאווא לארץ הקודש וז"ל וכאשר בא לארצינו הק' תובב"א ראה שמה שכהנים הולכים על ציון התנא הק' רשב"י זי"ע הרע לו מאוד שעפ"י דין תורתנו הק' הוא איסור גמור, וכאשר התחיל לדבר מזה אמרו לו שדבר זה הוא "מכמה דורות ולא ערער אדם בדבר כלום", והתחיל עשתונותיו נבוכים מה זאת עשה א' לי האם אנכי ארעש העולם במה שמנהג זה כמה וכו', ע"כ, הרי הדברים מעידין שזה כמה וכמה דורות ולא ערער אדם בדבר כלום.

ועוד נזכר ענין הפקפוק של הגה"ק משינאווא בספר "אוסף מכתבים", להגה"ק בעל דברי אמונה מתו"א זצ"ל^(כא) ובסופו יש שם קונטרס "זכר חיים"^(כב) שם כתב וז"ל: הנה לא אמנע מלכתוב לך מה ששמעתי מכבוד זקני שליט"א [הרה"צ ר' משה דייטש זצלל"ה]^(כג) שסיפר בתוך אחד השיחים, אשר הרה"ק משיניעווע זצ"ל בהיותו בצפת"ו והיה אצל זקנינו הרה"ק מוה"ר שמואל העלליר זצ"ל (כידוע שהיה שם בביתו י"ג חדשים), ופעם אחת היה

— הוספות —

- (כ) גדר מסורת הוא שהכשרים שבעם נוהגים כן והוחזקו בזה, אע"פ שאין ידוע לן להדיא מבטן מי יצא ההוראה, ויסוד זה מפורש הרבה בספרי אחרונים.
- (כא) הוא אוסף אגרות ומכתבי קודש חדשים שלא נדפסו בספרי "אסיפת מכתבים", סודר ונערך ע"י מכון דברי אמונה שע"י חסידי תולדות אברהם יצחק.
- (כב) והוא אגרות ומכתבים מאחי רביה"ק בעל הדברי אמונה הגה"ח ר' חיים הכהן קאהן הי"ד אל אחיו רבינו זי"ע.
- (כג) אבי אמו של רבינו הדברי אמונה מרת שיינדל ברכה ע"ה, והיה חתן הרה"צ רבי אברהם יצחק העליר, בנו של הגאון הצדיק רבי שמואל זצלל"ה.

ביניהם ויכוח גדול בענין אי מותר לכהנים לילך על קברי התנאים והאמוראים ז"ע שהה"ק משיניעווע זצ"ל אסר וזקנינו מוה"ר שמואל הנ"ל זצ"ל התיר, ושהה הפילפול ביניהם ב' לילות, ולבסוף סיים זקנינו הנ"ל ואמר להה"ק משיניעווע זצ"ל, אם אתם רוצים להחמיר ולאסור הרשות בידכם אבל להלכה אני יכול לקבל דבריכם בזה (באשר כן היה ג"כ המנהג בשנים הקודמים בימי החיד"א והפר"ח, ואין פוצה פה ומצפצף). כתבתי לך זאת כי אפשר יהיה לך זה תועלת ונפק"מ בהמשך הזמן לידע שיטת זקנינו הנ"ל בזה, ע"כ לשון המכתב. ושוב כתב הגה"ח ר' חיים מכתב שני לאחיו כ"ק אדמו"ר זצ"ל לבאר לו המכתב הראשון, וז"ל: ומש"כ [=ומה שכתבת] בענין הקברים לענין היתר כהנים בשם ר"ש העלליר זצ"ל^(כד), הנה כן אמר לי גם זקני שליט"א שלא התיר רק במירון וע"ז היתה הפלפול ומתחילה לא נתכוין באופן אחר, עכ"ל.

והמו"ל (של ספר אוסף מכתבים הנ"ל) מוסיף בהערה למטה, דרבינו הדברי אמונה זי"ע, היה תמיד מעיד ואומר שכך

מקובל הוא הדבר מזקנו הגאון ר' שמואל העליר האב"ד דעיה"ק צפת"ו שפסק והורה כן הלכה למעשה, ואף כתב על זה תשובה להלכה והעלה שם להיתר גמור לכהנים להיכנס לציון הקודש של הרשב"י במירון^(כה), ורבינו הדברי אמונה זי"ע העיד כמה פעמים שראה את תשובת זקנו במו עיניו [וכן שמעתי זה מגיסי כ"ק הגה"צ ר' יוסף יואל שליט"א אדמו"ר ממבקשי אמונה ששמע מאביו בעל הדברי אמונה שהוא עצמו ראה התשובה של הגר"ש העליר זצ"ל]. וכן שמענו כו"כ פעמים מפ"ק של רבינו זי"ע סיפור המעשה הלז ששלח אליו ר' חיים וכו'. וכך היה מנהגו תמיד של רבינו הדברי אמונה זי"ע, והיה נושא שם את כפיו. וראוי לציין כי רבינו הדברי אמונה בשנת תש"ו היה במירון בל"ג בעומר יחד עם כ"ק מרן האדמו"ר מסאטמאר זצל"ה בעל הויאל משה, ועשה אז חלאקע לבנו (כ"ק אדמו"ר מחולדות אברהם יצחק שליט"א) והביא לפני הרה"ק מסאטמער את בנו, וגם הוא היה גוזז לילד החאלאקע כנהוג והניח האדמו"ר מסאטמער את ידיו הק' על ראשו והאציל מהורו עליו והתברך מפיו^(כו).

— הוספות —

(כד) כפי הנראה שרבינו בעל דברי אמונה העיר לו על מכתבו הראשון, שמשמע שם שהויכוח היה על כללות קברי התנאים והאמוראים, ורבינו דברי אמונה תיקנו שהויכוח לא היה רק על קבר הרשב"י ולא זולת זה, ועל זה השיב לרבינו שאכן כדבריו כן הוא.

(כה) מן המכתב דלעיל מבואר שהגר"ש העליר זצ"ל לא הוא זה שהמציא ההיתר אלא כבר היה נהוג כן מקודם אלא שאישורו.

(כו) אגב ברצוני להעיר, דראיתי בספר טעמי המנהגים (עניני ל"ג בעומר) מאמר מהרה"צ ר' שלמה אליעזר בן הגה"צ מהריא"ז מרגלית זצ"ל, מביא שם דעת הרה"ק מסאטמער זצ"ל, בנוגע לכהנים במירון, עיי"ש מש"כ בזה. ואכתוב נוסח אחר הזו מה שהעידו לי כמה וכמה שהיו עם

בשעתו ראו כמו עיניהם המערה עצמה, וראו להדיא צורת הקבר והמערה, דמסתבר שאלו שבנו הבנין הענק הזה (לפני יותר מד' מאות שנה) בדקו מתחילה היטב השטח קודם בניית היסודות כדרך בעלי בנין שאין בונים על חלל המערה א"כ יודעים היטב תנאי השטח, ועי' תוספתא אהלות פט"ז (ה"ב) "שכן דרך הבונה להיות בודק" וכו'.

אמנם לפי מה שמספרים (וגם הובא בכמה מקומות), היה הגה"ק משינווא זי"ע קורא תגר על הכהנים במירון, ואומרים העולם משום דסבור שהכהנים סומכין על

והנה, גופו של תשובת הגר"ש העליר בזה וטעם המנהג הקודם, מאיזה טעם החזיקו בה הכהנים להיתר, אינו ברור לי, דמה דאיתא קלא שהר"א גאלאנטי ז"ל (שלפי המסורת הוא זה שבנה הבנין על המערה כמו שנזכר בשם הגדולים להרחיד"א) בנה תחילה כיפה חלולה תחת ההיכל לחציצה, לא מצאתי לה מקור ברור. ולבי נוטה יותר לומר שסמכו עצמן על המערה גופא שהיא היא הכיפה, וסמכו עצמן על המסורת של הראשונים (כמבואר לעיל סי' ע"ד) שאמרו שבימיהם הקפידו שיהיה חלל טפח בכל הקברים שבמערות. ויתכן גם שבוני הבנין

— הוספות —

הרה"ק הנ"ל במחיצתו בשעת מעשה, והן ממה שהדפיסו אחרים והביאו סיפור הדברים בסגנון אחר ממה שהובא בטעמי המנהגים שם. תחילה אעיר, דמהמעשה הנ"ל שרבינו הדברי אמונה היה עם כ"ק רבינו מסאטמער זצ"ל במירון ביחד, למדנו ב' דברים, חדא דאז לא היה ידוע כלל שדעת רבינו מסאטמער לאיסור, דאל"כ לא היה מעיז חלילה רבינו הדברי אמונה שהוא כהן, להתראות לפניו שם לפני רבו, שהקדוש מסאטמער היה רבו המובהק. ועוד ראינו שרבינו הק' מסאטמאר [אע"פ דפשיטא שידע שתלמידו הוא כהן] לא העירו כלום ולא אמר לי' ולא מיד. אמנם זה לא סתירה לדברי הגרש"א מרגלית, שהמעשה של בעל הדברי אמונה הי' בשנת תש"ו, ואילו בטעמי המנהגים הנ"ל שהביא נוסח חריף מנסיעתו של רבינו מסאטמאר היה בשנת תשט"ו, ואפשר ששינה הקדוש מסאטמער דעתו בשנת תשט"ו. אבל זה דחוק. אך אביא נוסח המעשה שהיה בשנת תשט"ו כפי ששמעתי אותן בסגנון אחד מכמה מקורות. מקור אחד מה שנדפס בספר "מסעות ישעיה" [מהאדמו"ר רבי ישעי' גראס שליט"א מקרעסטיר כעת בברוקלין נ.י.] וכותב שם [ממה שהוא היה עד ראיה], שאחד מן התלמידים שהתלווה לרבינו מסאטמער בנסיעה למירון היה כהן, והתפלל בציון הרשב"י במנין הרה"ק מסאטמער, וקודם ברכת כהנים שאל תלמידו הכהן את רבינו מסאטמער אם ישא כפיו שם במירון ענה לו רבינו מסאטמער "דאנק גאט אז איך ווארף דיר נישט ארויס פון דא, דוכנ'ען זאלסטו נישט" [כלומר די לך שאני לא משליך אותך מכאן אבל אל תשא כפיים], ע"כ. כשראיתי נוסח זה היה תמוה לי שאין זה תואם למה שהובא בטעמי המנהגים שרבינו מסאטמער ציווה לכל הכהנים לצאת. לימים הגיע הרה"צ ר' ישעי' (המחבר של מסעות ישעי') לירושלים, שאלתי אותו בע"פ מהמחבר הנ"ל סיפור המעשה היכי הוי, וסיפר לי כאותו נוסח שכתבו. לאחר שנים רבות סיפר לי ידידי הרה"ג ר' בנימין שמשון בלומענטהאל שליט"א מה ששמע מהגה"צ ר' שלום ראזנטאל זצ"ל רב בצפת שהוא ג"כ היה אז עם רבינו מסאטמער זצ"ל וסיפר לו כאותו נוסח שמספר הרה"צ ישעי' גראס הנ"ל עם כל הפרטים. גם הגיע לידי העתקה מס' "זקנין ויאמרו לך" (ח"א עמ' ל"ד) ששם רשם אותו ביקור במירון וז"ל: ובאותו יום כאשר שהה רבינו [מסאטמער] באת"ק מירון שאל הגריא"ז

הגר"א כמו שנתבאר, קיל טפי מן הכיפין בזמנינו כמו שנתבאר.

ומאידך גיסא הרי יש הוכחה חזקה דטעם מנהג הכהנים במירון אינו נובע מטעם שסומכין על מדרשות דקברי צדיקים אינן מטמאין, שהרי הכהנים דארעא דישראל אינם הולכים על שום קבר מקברי התנאים ואמוראים והולכים רק על ציון הרשב"י במירון, וכן מוכח מעובדא דנייתי להלן עם הגה"ק ר' חיים שאול דוויק הכהן זצ"ל שטעם המתירים אינו מטעם קברי צדיקים אינם מטמאים. וגם שמעתי ממורה חשוב מבני ברק מחכמי ספרד שאמר לי שגם אצליהם

כמה מדרשות שקברי צדיקים אינם מטמאין, ומזה הטעם מקילין ברשב"י, ועל זה היה מערער^(כז), ולפי"ז משמע דלא ס"ל שיועיל המערה לחצוץ, ואפשר שטעמו מפני דפתח המערה סתום וכה"ג היה נראה לו שלא יועיל המערה, ומצינו להתשב"ץ דגם ס"ל הכי כמו שנתבאר בספר. ואפשר נמי שלא היה ידוע לו דעת הרלב"ח בזה שמועיל אהל סתום שע"ג קבר לחצוץ. ועכ"פ אנן בזמנינו זה נוהגים לכתחילה למעשה עפ"י סברת הרלב"ח כמו שהבאנו למעלה מתשו' מנחת יצחק, וחוצץ מזה הלא במירון שכל המערה היא קרקע עולם וקרקע עולם לא חל ביה שום טומאת קבר וחוצץ להרמב"ם וכ"ה דעת

— הוספות —

[הרה"צ ר' אשר זעליג מרגלית ז"ל] האם מותר לכהנים ללכת על ציון הרשב"י, רבינו זצ"ל "לא רצה לפסוק שאסור ללכת" כי העולם נהגו היתר בכך (הגם שליחידים אמר רבינו לא ללכת, אבל לא רצה לפסוק על זה). ועתה כאשר נשאל רבינו על כך ע"י הגריא"ז היה כבר חבוש בתפילין לכן נענה רבינו בלה"ק, "אין לנו כאן כהן" וכאשר ראו שבתוך המערה נמצא אחד הכהנים מיהרו בני החבורה אליו שיצא משם אחר שרבינו אמר לנו אין כאן כהן, והוסיף רבינו לומר בלה"ק וידוע תשובת דברי יחזקאל וממילא אין כאן שום שאלה, עכ"ל. ושאלתי פעם את הרה"ח ר' משה יצחק לעוינגער שליט"א שהוא ג"כ היה שם עם הה"ק מסאטמער, ושאלתי אותו אם נכון מה שמספרים שהאדמו"ר מסאטמער צוה לכל הכהנים לצאת החוץ, ואמר שהוא לא ראה זאת, ע"כ. אשר לפי"ז מש"כ בטעמי המנהגים עניני הילולא דרשב"י בהערות שם, דצוה לכהנים שהיו שם עמו שיעמדו מחוץ לשני השערים סמוך להכביש, ע"כ, אפשר ליישב דברי הכותב עם מה שהעתקתי מס' "זקנין ויאמרו לך" שבני החבורה עשו כן מדעת עצמן. ועתה תחזה שרבינו מסאטמער לא הוציא שום כהן רק הבני חבורה עשו כן מדעת עצמן, והרואה יראה הבדל גדול בין נוסח הזה שהבאתי למה שמובא בספר ט"ה הנ"ל. אגב, שמעתי עוד מעשה ממקור נאמן שהמספר הזה היה בנו של בעל העובדא, שאביו היה כהן והיה במירון עם רבינו מסאטמער, וביקש ממנו רבינו מסאטמער שלא ישא את כפיו "במנין שלו", מכל זה נראה שלא היה רוצה להורות איסור לרבים. והארכתי בזה כדי לדעת עד כמה אי אפשר לסמוך על סיפורים לקבוע בהן הלכה.

(כז) בשו"ת שלו בספר הק' דברי יחזקאל יש שם תשובה ארוכה לאיסור טומאה בקברי צדיקים, אך אותה תשובה משתעי בחו"ל ולא קאי על מירון, וכל העירעור של הגה"ק על מירון עיקרו שמועות ואין בזה דברים שבכתב ממנו בכדי שנוכל לידע בדיוק נימוקיו וטעמיו.

בסימן זה דברי רבינו המנחת יצחק דההיתר אינו משום קברי צדיקים אלא משום שנכנה באופן המותר].

ובכר היו דברים מעולם, שהיה מסורת היתר על איזה דבר ולא ידעו שורש ההיתר בבירור, ועי' לרבינו המהרי"ל (שו"ת מהרי"ל סימן קנ אות ו'), שכתב וז"ל, קברי צדיקים מטמאים באהל כדאיתא בתוספות (פרק המקבל ב"מ קיד: בתוס' הראשון) ומי לנו גדול מיוסף שנושאי ארונו נדחו לפסח שני (סוכה כה, ב) וכן מישאל ואלצפן. אולי נהגו כן ע"י שמעירותיהם יש בהן פותח טפח ושכחו הטעם ומנהג אבותיהם בידיהם וכו', ע"כ. הרי מבואר במהרי"ל שהיה ב' צדדים לבאר היתר הליכת הכהנים בקברי צדיקים, אי משום קברי צדיקים אינן מטמאין אי משום רוב ארונות וכו', וביאר המהרי"ל שההיתר שלהם נובע מצד דין חלל טפח. וכעין זה איתא בשו"ת מהר"ם חביב ז"ל (סי' קלא), שטעם מה שנוהגים בארץ ישראל לילך על

מקובל לכהנים שבארץ ישראל לילך רק למירון ולקבר רחל ולא זולת זה (כח). וגם בספר אוסף מכתבים הנ"ל אחר שהביא הכותב כל העובדא מהויכוח של זקנו הגר"ש העליר עם הרה"ק משיניווא זי"ע, הדגיש להדיא שכל הויכוח היה רק בנוגע לציון הרשב"י אבל לא לשאר קברי תנאים ואמוראים שבא"י, דבשאר קברי תנאים ואמוראים שניהם היו שוים לאיסור. א"כ הרי זה הוכחה גמורה שלא היה הויכוח בין הגה"ק משיניווא עם הגה"ק הר"ש העליר זצ"ל בזה אם לסמוך על הא דקברי צדיקים אינן מטמאין, דהא ודאי לא יעלה על לב להחשיב צדיק רק את רשב"י ולא שאר התנאים ואמוראים חלילה וחלילה חס מלהזכיר. נוגם אני הכותב מעת דהוינא טליא ונולדתי בארץ ישראל בס"ד, תמיד היה זה שיחת המלמדים והגדולים, שבמירון יש מסורת שהוא בנוי באופן שאין שאלה לכהנים, ולא שמעתי מעולם שהטעם הוא משום קברי צדיקים אינן מטמאין, וכבר הבאנו בתחילת דיבורינו

— הוספות —

(כח) כבר כתבתי למעלה מספר ציץ אליעזר מה שהביא בשם הרב הגדול ר' יצחק אלפיה זצ"ל בספרו "אהבת ה'" (בעמ' קכח) עדות שבימי אביו כששיפצו קבר רחל בנו כיפה חלולה מעל המצבה כדי שיהיה מותר לכהנים ליכנס שם, וז"ל והנני רושם לך מה שהעיד לי רב רחומאי רבי רפאל ישראל שירזלי כי בימי אביו הרב ר' יצחק והרב ר' יו"ט ישראל ועוד רב ששכחתי שמו כשבנו כותלי בית קבורת רחל אמנו והמצבה הגדולה וחזקום ותקנום היטב חששו להם אלו הרבנים הנזכרים משום כניסת הכהנים לשם וכו' ולהנצל מדין שמים ולהתיר להם כניסתם לשם בלי שום פקפוק ונדנוד מחשש עבירה עשו חלל גדול בתוך הכיפה שעל הקבר כדין וכהלכה, ועל גבי הכיפה של החלל ההוא בנו להם המצבה הגבוהה הזאת עד החלונות, ומאז ואילך כל הרבנים והחסידים שהם כהנים ומדקדקים ע"ע בכל מיני חומרא יתירה נכנסים לשם בלי שום פקפוק ובאין אומר ובאין דברים, ומזה תדע כי כל תקנות הראשונים נעשים עפ"י דין וההלכה וכו' כי הם ירדו לעומקה של ההלכה ומאתנו נעלם כל דבר ולכן רשמתי עדות זו בספר לדעת מה יעשה ישראל וכהניהם, ושלום על כל ישראל ועל רבנן ותלמידיהון עכ"ל. ומסורת זו אינו ידוע כ"כ, ואיני יודע אם אלו שלא יודעים המסורת אפשר להם לסמוך ע"ז עי' בשו"ע יו"ד סי' פ"ב.

קברי התנאים והאמוראים הוא מטעם רוב ארונות יש להם טפח ולא משום הטעם דקברי צדיקים אינם מטמאים, ומשמע שהיו שסברו דשורש ההיתר הוא משום קברי צדיקים. וכן מצינו בספר טהרת המים (הובא בשדי חמד מערכת ראש השנה), שרואים שם בעליל דהרבה חשבו שההיתר הוא מטעם קברי צדיקים ואחרים חשבו שההיתר הוא מטעם החלל טפח, וכן מבואר בספר ארץ חיים בסי' שע"ב, שמתחיל פלפול בענין קברי צדיקים אינם מטמאין ואח"כ הביא טעם אחר משום החלל טפח עיי"ש.

ויותר מזה אפילו על מנהג מקרוב היה פלוגתא בטעם המנהג, כעובדא דמצינו אצל הגאון הקדוש המקובל המפורסם רבי חיים שאול דוויך הכהן (בעהמ"ס "איפה שלמה" על אוצרות חיים) שהיה הולך למירון בהיכל הרשב"י (כמבואר בס' הילולא דרשב"י דף נ"ב ע"ב שהעיד שם שהוא היה עמו שם) וכן היה נכנס לקבר רחל. ואיתא בספר ציון לנפש צבי בהקדמה שהביא מבעל מנחת אלעזר זצ"ל כשדיבר אודות המקובל הרה"ק ר' חיים שאול דוויך הכהן הפליג מאד גדולתו וכו' ואעפ"כ אמר שצר לו מאד על מה שהרה"ק הנ"ל מיקל בהליכה על קברי צדיקים וח"ו לתלמיד צעיר זעירא דמן חבריאי להיות חולק על רבותיו, עכ"ל. הרי שהגה"ק ממונקאטש היה פשיטא ליה דטעמו של הרב דוויך הוא משום קברי צדיקים אין מטמאין, ואמנם מצינו בספר ביכורי יעקב (להגר"י חי זריהן זצ"ל אבד"ק טבריה, יו"ד סי' כ') ושם כתב שהיה באהל קבר רחל אמנו ושאל שם את הרב החסיד

רבי שאול הכהן דוויך הי"ו, על מה סומכים הכהנים ליכנס למעון הקדושים של הצדיקים, והשיב שהוא היה נוהר בזה דוקא ושוב נודע לו שיש פותח טפח ומאותו זמן ואילך הוא נכנס, עכ"ל. הרי חזינן שהיה בזה עירבוביא, שאפילו הקרובים אליו חשבו עליו שטעמו הוא משום קברי צדיקים אינן מטמאין, ונתברר דלא הוא זה אלא משום פותח טפח נוכח נתברר לעיל מספר ציץ אליעזר בשם ספר אהבת ה' שהעיד על תיקון לכהנים שעשו שם בקבר רחל, עיין לעיל].

עכ"פ זה ברור שבמירון יש מסורת הוראה

שנבנה באופן המותר לכהנים (וכבר הזכרנו שגם הגאון בעל מנחת יצחק הביא מסורת זו), ועפ"י דברינו בקונטרס זה י"ל שטעם הוראה זו דהיות הרשב"י טמון במערה א"כ המערה גופא היא כיפה וחוצצת, וליכא שאלה. דהנה כבר נתבאר בראיות שהרשב"י נטמן בתוך מערה וקברו נמצא בקומת מרתף תחת ההיכל, וכבר נתברר אצלינו שיטת הרלב"ח [והרבה אחרונים כתבו כן מעצמן] שמערה חלולה ע"ג קבר חוצצת אפילו המערה סתומה. ואם אמנם שהבאנו שהתשב"ץ לא נחית לחלק בין קבר סתום לאהל סתום שע"ג קבר, ודעתו שאהל סתום ע"ג קבר סתום דינו כמו קבר סתום, מ"מ נהגו כהרלב"ח, ועי' בספר ארץ חיים הנ"ל שהביא דברי הרלב"ח ועפ"י זה הסביר טעם ההוראה שהולכים על מערות קברי תנאים. ועפ"י יש לומר שבוזה נחלקו, דהגר"ש העליר זצ"ל איהו סביר דשורש ההיתר ברשב"י מיוסד על טעם שיש מערה החוצצת, ואפילו האהל סתום הוא חוצץ, וכמו שבאמת היה

המנהג כן בארץ ישראל שהחזיקו כן להלכה ולמעשה, וגם כיום נוהגים כן למעשה בכל הכיפין שבונים, שאינו כשר אלא לפי הרלב"ח. אבל הגה"ק משיניווא אולי ס"ל כהתשב"ץ, ולפיכך ס"ל דשורש ההיתר נובע מפני שסמכו על עצמן על קברי צדיקים, ועל דבר זה יצא לערער שאינו כדינא, ועל פי המסופר שם באוסף מכתבים היה בזה ויכוחים של לילה שלימה וי"א שני לילות, ואפשר שהיה הויכוח בהלכתא זו של הרלב"ח והתשב"ץ, ויתכן ששניהם לא ראו לא הרלב"ח ולא התשב"ץ ומעצמן פליגי בהא, וכדחזינן דהרבה אחרונים כתבו סברת הרלב"ח מעצמן, ופסקו כן מבלי שידעו שכבר נחלקו בזה קדמאי.

אלא דעדיין צ"ב א"כ למה לא נוהגים היתר לדרוך ע"ג שאר קברי תנאים ואמוראים שהם ג"כ מונחים במערה, יש לומר דבאמת לא בכל קברי תנאים ואמוראים יש היתר זה, קודם כל אלו המערות שנכנסים לתוכן פשוט שאין בהם שום היתר, וגם בקבר רבי מאיר בעל הנס בטבריא [בהיכל האשכנזי] אין שם היתר זה מפני שפתח המערה פתוח להיכל, וכיון שאין זה מילתא דפסיקא להתיר בכל

מקום, לא נשאר מסורת אלא במערת רשב"י, וכן בשאר מערות אולי חששו שלפי אורך הימים יש לחוש לשינויים בצורת המערה (כט) אבל במערת רשב"י היה בידם ידיעה ברורה שיש שם חלל גדול במערה ויש חלל בין הציון להמערה, ובזה נקטו להלכה דאין בזה שום חשש.

קיצור יסודי המנהג להלכה

ונשוב עכשיו לגוף הדין בענין טעם הכהנים הנוהגים היתר בהמערה. ואבאר בקיצור הענינים שנידון באריכות בקונטרס זה אשר משם יתבאר הדברים. א) המערות שבזמן חז"ל יש להם חזקה שטהור מלמעלה. לרובא דהראשונים בסוגיא דכוכין בבבא בתרא ובעוד מקומות, מבואר שהיה בזה קפידא והנהגה ומנהג בבניית המערות לעשותן באופן שלא יהיה טמא מלמעלה, עד שכל המערות שלהם יש להם חזקה שהן טהורין מלמעלה, ולפי הרבה ראשונים מתפרש מה שאמרו בגמ' (ברכות יט ע"ב) רוב ארונות יש להן טפח דזה קאי על מערות. ולא מצינו חולק על מנהג זה. והגם שלא כל הראשונים הזכירו ענין זה שהיה "קפידא" דוקא לעשות בטהרה, אבל לכו"ע רוב הארונות שלהן והכוכין היה בהם

— הוספות —

(כט) הגם דבפנים הקונטרס הבאתי ראיות מן הראשונים דאין לחוש לכך (עי' סי' ק"ד). והגרי"ש אלישיב שליט"א אמר ג"כ על כלליות המערות שיתכן שלפי אורך השנים יש לחוש שמא אירע איזה קלקול בהפוח טפח, [וכבר הבאתי לעיל דברי הרדב"ז (בשו"ת ח"ב סי' תרל"ט) שכך דרך העולם ברבות השנים עליונים למטה ע"י חורבנות ושטפונות וכדו'], אולם לענין מירון הסכים שאין לחוש לכך, הואיל וחזינן בסביבתו הרבה מערות פתוחים מאותן תקופות שהם חיים וקיימים ולא שלט שם חורבנות ושטפונות וכיו"ב, א"כ אין לחוש מסתמא (כך אמר לי בשמו תלמידו הגאון רבי בנציון הכהן קוק שליט"א). והאחרונים חששו בארון של עץ שיש בו חלל טפח דחיישינן לרקבון, וזה לא שייך בכוכין של עפר ואבן ומערות של אבנים.

במציאות חלל טפח והראשונים ומכללם הטור והב"י הביאו כן להלכה.

עוד נתבאר בדברינו אופן בניית הכוכין בתוך המערות שיש בזה שני אופנים, אופן אחד והוא הנזכר בתורי"ד, שהיה גג המערה ככיפה החוצצת בין כיסוי הקבר [וצורה זו של קבורה נפוצה מאוד בגליל, ובמירון (כמעט) כל המערות הפתוחות שאפשר ליכנס שם ולראותם בין אלו שנתרוקנו הקברים ובין אלו שלא נתרוקנו, רואין בעליל שמעל כל ארון של אבן שהוא הקבר, יש חלל כמה טפחים בין הכיסוי לגג המערה^(ל)]. ואמנם גם היה מערות בארץ ישראל שהיה בנוי קצת באופן אחר, דהיינו שבתוך כותלי המערה היה כוך והכוך עצמו היה בו חלל טפח פנוי, אבל לא היה עוד חלל טפח בין גג הקבר לתקרת הכוך, אלא שתקרת הכוך עצמו הוא תקרת הקבר, אלא דאעפ"כ כתבו הראשונים שלמעלה גם מעל הכוכין היה טהור [אם מדאורייתא או מדרבנן], מצד שפתחי הכוכין היו פתוחין לצד המערות [ונתבאר ענינו היטב בפנים].

ונתבאר עוד שהמערות העשויין כבאופן הראשון שהוא קבר סתום שנמצאת במערה סתומה, טהור ע"ג המערה

אפילו פתח המערה סתום אם יש חלל טפח בין הקבר למערה. וכ"ה שיטת הרלב"ח ושכן נקטינן להלכה ולמעשה בזמנינו זה (כי רק עפ"י דברי הרלב"ח מותרים הכהנים לילך על הכיפין שעושין היום בירושלים ובא"י).

והרחבנו מה שנראה (לפי שיטת הרלב"ח) שגם אם הכוך היה עשוי כצורה ב' דהיינו שהקבר עצמו יש בו חלל טפח אבל אין עוד חלל שני מעל הקבר, מ"מ כיון שפתח הכוך-הקבר היה פתוח למערה אעפ"י שפתח המערה גופא סתום, עדיין נשאר על הקבר עצמו דין קבר פתוח שאינו מטמא מלמעלה, ושמענו כן מגדולי הפוסקים [וצלל"ה] שליט"א (עי' לעיל סי' ק"ב).

גם הרחבנו בדעת הרמב"ם (ושכן הוא הגר"א והערורה"ש, והחזו"א נקט שכן הוא דעת רוב מפרשי המשנה), דלדידהו היה אפשר לעשות הכוכין בטהרה גם אם הכוך עצמו סתום, מפני דלשיטתם קבר סתום שהוא קרקע עולם לית עלה דין קבר, וממילא לפי מה שהעלו הראשונים ששקדו לעשות הכוכין בטהרה למעלה, היה אפשר לאלו הפוסקים דס"ל דקרקע עולם אינו קבר, לעשות הכוך סתום לגמרי^(לא). גם לפי צורת הכוכין שבתורי"ד (ושכן הוא המערות שבמירון ובגליל) היה המערות טהור מלמעלה גם אם

— הוספות —

(ל) ומסתמא כ"ה גם במערת הרשב"י, וקצת ראייה לזה מהקדמת הזוהר הק' (דף ד' ע"א), וז"ל, אשתטח רבי חייא בארעא ונשק לעפרא [של קברו] ובכה ואמר עפרא עפרא וכו' משמע שהשתטח על הקבר ממש, שהיה בין הקבר לגג המערה גבוה כדי שיוכלו להשתטח שם.

(לא) רק שפתח הסותם את כוך היה בולט בתוך חלל המערה באופן שאפילו אם פתח הכוך סתום, אין דין קבר בקרקע עולם, והסתימה שבמקום הפתח שאינו קרקע עולם כיון שבולט בחלל המערה בפנים אין שם טומאה למעלה.

הקבר עצמו סתום, וגם אם פתח המערה סתום, מפני דגג המערה היא אהל ע"ג קבר ואין דינו כקבר גם כשהוא סתום. בכל אופן היה הרבה דרכים האִךְ לתקן המערה שלא יהיה בו שום טומאה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, גם אם פתח המערה סתום.

גם הרחבנו בדין גזירת ארונות שהיא טומאה דרבנן^(לב), שאם יש קבר ועל גבה מערה הרי על גבי המערה לא שייך גזירת ארונות אם הקבר הוא מתחת חלל המערה, וכמבואר להדיא בשו"ת מנח"י במכתבו של הגרד"ש שליט"א (מכתב א' שם) (וכן נקטינן למעשה בכל הכיפין בימינו שטהור מלמעלה גם מדרבנן מהאי טעמא). ואפילו לפי הצד שהכוך של הרשב"י הוא בתוך הכותל ואין גג המערה אלא מצד הכוך, מ"מ כיון שהיה פתוח למערה לית ביה גזירת ארונות לפי דעת הרבה ראשונים הסוברים דליכא גזירת ארונות בכוכין פתוחים. וכן העלינו בקונטרס דמאן דס"ל דקרקע עולם אין לו דין קבר, לא גזרו בו נמי טומאת ארונות.

וא"כ בכל אופן במירון בציון הרשב"י לא יכול להיות אלא ספק של טומאת

ארונות, והוא ספק דרבנן, וא"כ לא מיבעיא דמותר הכניסה לשם לצורך תפילה בקברי צדיקים, כי במקום מצוה הותרה גזירת ארונות כמפורש, ותפילה בקברי צדיקים חשוב מצוה לדעת הרבה אחרונים, דלא גרע מלילך לקראת מלכי עכו"ם כמו שנתבאר (לעיל סי' ק"ו). אלא אפילו שלא לצורך מצוה יש להתיר כיון דאינו אלא ספק טומאה דרבנן מותר, וכ"ש כשהמדובר הוא בספק טומאה דרבנן ברה"ר [דלכאורה היכל הרשב"י דינו כרה"ר לטומאה^(לב)].

ועוד נתבאר ראיות ברורות מן הראשונים שאין חוששין שמא נהרס הפותח טפח במשך הימים, ושכ"ה דעת הריטב"א [והארכנו גם בדברי הריטב"א בבבא בתרא שראיתי מביאים דבריו בלי עיון כראוי כאילו הוא ס"ל דלזמן מרובה לא מועיל הפ"ט, וזה אינו כמו שפירשנו דבריו בס"ד וכמו שהבאנו מפורש מריטב"א משבועות יעויין בדברינו לעיל סי' ק"ד].

וכל הדברים הללו נתבאר בראיות ברורות, ואין בכל הקונטרס (מה שנוגע להיתר הכניסה במירון) שום דבר מחודש אלא הכל

— הוספות —

(לב) ז"ל הרמב"ם (הלכות טומאת מת פי"ב הל' ו') ארונות של עץ שמניחין בהן את המת אינן כקבר אלא אם יש בין כסוי הארון והמת גובה טפח חוצץ והעומד על גבי הארון טהור מן התורה. ואע"פ שרוב ארונות יש בהן חלל טפח הואיל ויש שאין שם חלל טפח גזרו על כל הארונות שאינן חוצצין ושיהיה המהלך ע"ג הארון כנוגע במת או בקבר, עכ"ל. ומקור הדין הוא בברכות (יט:): מדלגין היינו ע"ג ארונות וכו'.

(לג) עיין פ"כ מהל' אבות הטומאה (ה"ג) דכל העזרה כרשות הרבים לטומאה, ולכאורה ה"ה נמי הביהמ"ד שעל ציון הרשב"י שהוא רשות לכל ופתוח תמיד ואינו מקום סתירה, אך עדיין צריך בירור.

עולם אין בו דין קבר כלל. וא"כ לא יוכל להיות במירון כי אם ספק ספק ספיקא, והרי אף ס"ס של טומאה מותר כ"ש ספק אם יש בכלל ספק ספיקא דאפשר שאין שום צד ספק, ודו"ק (לד').

ונתבאר בדברינו גם ענין ספק טומאה ברה"ר דבמקום שלא איתחזק טומאה מותר אפילו בספק תמידית. גם נתבאר ספק טומאה ברה"ר יש להקל לכתחילה לדעת הראשונים [אע"פ שהאחרונים נסתפקו בזה מ"מ הראשונים התירו לכתחילה ע"י לעיל סי' קי"ד]. וא"כ בנידון דידן דהרי ע"ג מערת הרשב"י הלא איכא חזקת טהרה מדינא דגמרא והראשונים, ואף גם אם נרצה להתעקש ולמצוא עילה לא תמצא יותר אלא מספק ס"ס, וס"ס מותר בכל התורה וכ"ש בטומאת כהנים וברה"ר כמו שפסק במ"ב סי' שמ"ג.

והנני חוזר שמאמר זה כתבתי רק ליישב המנהג והמסורת, ותו לא מידי. ולענין הלכה הבאתי כבר בתחילת דברינו דברי המנח"י בשו"ת חלק י' מה שהשיב לשואל ב' המנהגים בזה ולא רצה להכריע בזה [וגם לא נכנס שם לברר שורש ההיתר והאיסור].

מבואר בפוסקים [מלבד הסברא שכתבנו, לפי הצד שהקבר של הרשב"י הוא בתוך הכותל ופתח הקבר לצד המערה (כדוגמת הכוכין בב"ב ק' ע"ב ברשב"ם ותוס' שם) שלפ"ז היה טהרת הקבר תלוי מה שהכוח פתוח למערה, ובוזה העלינו דגם אם סתם פתח המערה אח"כ, כיון שהכוח פתוח למערה עדיין יש לו דין קבר פתוח, זה דבר מחודש מסברא אבל הסכימו עליו מגדולי הדור שליט"א. בכל אופן אפילו נפקפק על פרט זה, מ"מ אין ההיתר תלוי על זה דייקא, דאחרי דנסמוך על חזקה דאיכא חלל טפח במערה, לא יוכל להיות אלא "ספק" של ספק ספיקא של איסור, דהרי רובן ככולן של המערות בגליל עשויין לפי צורת התורי"ד שבזה אי"צ לחידוש שלנו להתירו גם לפי דעת התוס', ואם תאמר שהמערה אינו כתורי"ד אלא שהכוח הוא הקבר ופתוח היה, אכתי לא איכפת לן מה שהמערה סתומה כנ"ל ועדיין מועיל גם לתוס', ואת"ל שאם המערה סתומה לא מועיל לתוס' אעפ"י שהקבר פתוח למערה, הלא דילמא ההלכה כהראב"ד דחלל טפח וסתום מועיל, ודילמא ההלכה כהרמב"ם (עם הראב"ד) דחלל טפח בקרקע עולם מועיל, והגר"א נקט כן בפשיטות ועוד אחרונים דקרקע

— הוספות —

(לד) שלדעת הראב"ד והרמב"ם והגר"א הר"ז בחזק"ט דבקרקע עולם ליכא דין ק"ס. ואת"ל כדעת התוס' דק"ע כן חשוב ק"ס, מ"מ גם לדידהו היה הכוכין פתוחין למערה, ואפשר שגם אם פתח המערה סתום מועיל מה שהקבר פתוח לחוץ ממקומו אע"פ שאותו המקום סתום. ועוד שמא יש מעל הקבר עצמו חלל ממש כמו שאר המערות שבמירון וכתוס' רי"ד וכמו שנתבאר דבוזה גם לדעת התוס' אי"צ פתוח [להרלב"ח וסייעתא]. ואי אפשר בעולם שום צד טומאה ודאית על גבי המערה, ולעולם אי אפשר שיהיה יותר מספק ספק ספיקא של איסור.

סימן קמה

כמה שאלות ותשובות הנוגע למירון ולציון הרשב"י

שאלה א

פירסמו לאחרונה מה שנדפס ב"אגרת מסע" המיוחס לתלמידו של האור החיים הק', שיש עוד מערות לאלפים מלאות כוכין במירון ואין יודע אותם. האם נאסר משום זה לילך לכהן בשבילי מירון, כי כיום לא ידוע כלל מקומם וא"כ יש לחוש משום שדה שאבד בו קבר.

תשובה: עדות זה לא אוסר את מירון, משום ב' טעמים חדא, דהדברים שנכתבו באגרת הנ"ל לא קאי על מירון אלא על הר אחר מחוץ למירון, כמפורש באגרת מסע זו^(א).

ומעם השני, שאגרת מסע זה דינו כדין שמועה שלא נתבררה, כיון שאין ידוע מי הוא הכותב וזהו עדות בלי שם, כי אגרת מסע זה נדפס בפעם ראשונה

בוניא תרצ"ג והמו"ל כתב שהדפיסו מתוך כת"י, ואין ידוע שם מחברו, מי הוא זה ואיזהו. וגם מאן מסהיד עלי' דמתלמיד האוהחה"ק הוא, ואולי אין זה אלא מאדם קשי יום שחיפש פרנסה וכתבו, כי ידוע שבימיהם היתה זה פרנסה מכובדת להמציא מעשיות מעניינים ולמוכרם ולהתפרנס בדרך כבוד. ועי' שו"ת וישב משה (ח"א סי' ט') כתב שאין להתייחס על סיפורים מן התיירים, שכידוע שיש בהם הרבה הגזמות, ע"כ. וברוב פעמים כדי להשביח מקחם הוסיפו בתוספת מרובה על העיקר. וכבר נתבאר בדברינו (בסי' קכ"ג-קכד) שאין אוסרים שום קרקע אלא בעדות ברורה, ואפילו דברים הנדפסים בספר אין להם דין עדות ברורה. ועכ"פ גם אם באמת אגרת מסע זו הוא מגדול וצדיק וקדוש הרי אין מוכן תוכנו, כי לפי מה דמשמע שם באגרת כל ענין ביקור הזה היה התגלות במראות אלוקים^(ב).

— הוספות —

(א) עיי"ש שכתב שהלכו מרבי יוחנן הסנדלר למערת הלל ושמאי, ואח"כ הלכו לראש ההר השני ועמק ונהר מגידו בין שני ההרים, ועלו לשמאי, והלכו משם לתלמידי שמאי, ומשם הלכו עוד "למערות אלפים מלאות כוכין ואין יודע אותם" והמשיכו לראש ההר לכסא של אליהו, וכו', ואח"כ כתב "וחזרנו למירון" ערב שבת ממש [ר"ל עם חשיכה] ועשינו שבת כראוי בבית הרשב"י.

(ב) הנה כתב שם "הלכנו עוד משם למערות של אלפים מלאות כוכין ואין יודע אותם", ושוב כותב "וכל המערות שאמרתי הם אחד מאלף ממה שיש אכן אינם ידועים ואשרי מי שזכה לכך", ושוב כותב "וכל זה היה יום ו' טו"ב לאדר ב' ובודאי שהאריך ה' אותו יום כדי להשתשע עם הצדיקים ויכנס תלמיד אצל רבו וראינו מה שלא ראו אבותינו ואבות אבותינו", המשתמע מכך דהיה כאן חזיונות הרגילים אצל הצדיקים, ועי' לעיל סי' פ' מתשובות הרי"ף שיש בחינת השטתחות על קברי צדיקים במראה אלוקים. שהרי כתב כמה פעמים שאין איש יודע אותם, וכתב שהאריך ה' אותו יום כדי שיכנס תלמיד אצל רבו, וגם כתב שהלכו לאלפים של מערות,

והעד הגדול שאין האגרת עושה שאלה על מירון, דאגרת זו ידוע היה זה הרבה שנים (ונדפס גם בטעמי המנהגים עניני הלולא דהרשב"י) ולא עשו הקדמונים מזה שאלה כלל.

והראוני בזה גם צילום כת"י ממכתבו של הגר"ד שמידל שליט"א, אשר בו מבואר דאין להתחשב עם עדות זו להחזיק איסורא לכהנים במירון, ראה ההערה (א).

אבל מה שצריך עיון באמת הוא, לענין סביבות ירושלים, אשר עלי' יש

עדות ברורה וגמורה בגמרא דסנהדרין דף צו ע"ב שכסביבות ירושלים יש מערות רבות מאוד עד כדי כך שהם מספיקים להושיב שם כל חיל נבוכדנצר, ומלבד זה יש עוד עדויות רבות על כמה שטחים מפורסמים בסביבות ירושלים (ע"י לעיל סי' קכ"ב) ולא ראיתי שאלו הדואגים לשלום הכהנים המגיעים פעם בשנה למירון ידאגו גם על שלום הכהנים אשר הולכים סביבות ירושלים יום יום, ולמה נתפסים באגרת עלומה שאין זהותו ברורה כלל, ועוזבים גמרא מפורשת וספרים ידועים מפורשות.

— הוספות —

וגם זה אחד מני אלף ממה שיש, ואי אפשר ליליד אשה לבקר כ"כ הרבה מערות בכמה שעות. ובודאי אם היה זה ענין שמיימי אין זה אוסר. ועי' שם באגרת שמביא שאמרו שמערת ר' פנחס בן יאיר בצפת היא חלולה מלמטה והולכת עד מירון ששם קבור רשב"י ע"ה ובכל ער"ח עולים כל הצדיקים הקבורים שם. ופשיטא שאין אוסרים הדרך מצפת למירון מפני המערה הארוכה הזו, שכל דברים הללו לאו לאיסור כהנים איתאמרא, ופשוט. [אגב האגרת מתחיל היום יום בשורה "יום ב' ה' לאדר ב' שנת וית"ן ל"ו". צ"ל ו' לאדר ב', כי אותה שנה תק"ב היה ר"ח אדר ב', יום ד' לפי החשבון, וגם בהמשך המכתב משאר התאריכים שנזכר באגרת זו מוכרח כן דצ"ל ו' לאדר ב'.]

(ג) בתחילת שנות הנוני"ן יזמו קבוצה של יזמים הקמת בית מלון חרדי בשם "הדר מירון" במורד ההר לדרום ציון הרשב"י (באזור דרך מהדריין). מדובר היה בתכנית להקים בסמוך לבנין ציון הרשב"י מלון מפואר. והננו מעתיקים שני מכתבים מהגאון רבי דוד שמידל שליט"א, בענין זה, הראשון מיום י"ב חשון תשנ"ו, שנכתב למרנן ורבנן הבדי"צ (שליט"א) [זצוקל"ה]. וז"ל: "[פלוני] הציע בפני לפני מספר שנים את תכניותיו לבנות מלון חרדי למהדריין, לצורך העולים לקודש מירונה, בקרקע סמוכה לציון הרשב"י, וביקש עצה והדרכה איך לבנות באופן שלא תהי ח"ו שום פגיעה בקברים ושום חשש לטומאת כהנים, וקיבל על עצמו לזוהר בכל זה".

"בדקנו את השטח המדובר, וזכורה שם מערה אחת שנתגלתה לפני מספר שנים, וכוסתה כדי למנוע חיטוט בקברים, ויתכן שיש שם מערות נוספות, ומה עוד שבספרי תיירים יהודים קדומים כתוב שכל ההר הזה מלא קברים".

"מומחים מטעם אתר"ק יעצו לבנות כל הבנין ע"ג אוהל חוצץ (זה בתורת עצה, שמא יש קברים נוספים, וכנ"ל, אבל מדינא יתכן שמספיק לעשות האהל חוצץ מעל המערה הידועה בלבד)".

"כן יעצו [=מומחים מטעם אתר"ק וכנ"ל] האיך למנוע חפירה שתפגע בקברים, לפי מה שהמלצנו להמנע מחפירות ככל האפשר יתכן שקיימים קברים שלא יתגלו [=ההדגשה במקור] וכו' עסקינו הוא להנחות במקום שבונים איך לא לקלקל בקברים ואיך לחצוץ מפני הטומאה והורשנו כמ"פ מגדולי תורה וגם ממעכ"ת הבד"צ, עכ"ל.

ולעיל בסימן קכ"ב כתבנו בארוכה ליישב למה מקילין בירושלים. וכאמור במירון אין שאלה כלל דמעולם לא שמענו והוחזק שיש עוד מערות מלבד מה שידוע, ולפיכך בכל מקום שלא ידוע שם מערה אין שום חשש.

ל"ג בעומר של שנת תש"ע, כשחפרו ומצאו קבר ברחבת אהל משה (שטח בצד צפוני של ציון הרשב"י), ועיקר הטענה, דיש לחוש שכל הר מירון הוא בית קברות גדול ויש לכהנים שלא לילך בכל מירון. האם באמת איכא שאלה בזה^(ה).

שאלה ב

הנה, זה ידוע מאז ומתמיד שמערות רבות נמצאות במירון, ואעפ"כ מעולם לא

דנו אלא על עצם הכניסה לקבר הרשב"י במירון (שהמנהג היה שהכהנים נכנסים לשם), אבל בהדרכים עצמן מסביב לא העלה אדם מעולם שום חשש, אע"פ שידועין היו מאז שיש מערות רבות מפוזרות באיזור

באשר שנדפס חוברת טהרת מירון - הר המערות^(ד) ע"י מו"ל בעילום שם, והתחיל מי שהתחיל לפקפק שאסור לכהנים לילך בהדרכים במירון, הפקפוק התחיל שילהי שנת תשס"ט (ובעיקר קודם

— הוספות —

וביום כ' חשון תשנ"ו כתב הגר"ד שליט"א עוד במכתב אחר: כמענה לשאלות בטלפון ובמכתבך מט"ו חשון אמנם כל מה שבקשת מבואר כבר במכתבים שכתבתי בשבוע שעבר וכו' ובכל זאת אכתוב שוב, לפי סדר שאלותיך.

"השטח שהמלון אמור להבנות בו הוא ככל שטח ההר שם, לא ידוע בבית הקברות. אלא שבאגרות של קדמונים כמדומה אגרת הפמליא של בעל אור החיים הק' זצ"ל (אינה כעת לפני), כתוב שיש מערות קבורה רבות במעלה ההר."

"שטח המערה הידועה הוא מחוץ לשטח שבו עומד להבנות המלון - ובכל זאת מן הנכון לעשות "אהל חוצץ" מעל שטח המערה, כדי למנוע מכשול מהעוברים שם, והדבר קל לביצוע, ובטוחני בכם שתעשו זאת." [=הוספת המעתיק, האהל חוצץ האמור הוא רק מעל המערה שנמצאה שם ולא על כל השטחים מסביב].

"עם זאת ייאמר שוב שאנחנו עוסקים רק בהגנת קברים מפגיעה ובמניעת מכשול טומאה לכהנים ומבחינה זו התוכנית משביעה רצון, וכו'". עכ"ל.

(ד) חזרנו על ספרים וחיבורים ולא מצאנו מירון בשם "הר המערות", והוא המצאה חרשה ובדוּתא וליצנות מאתרא קדישא הדין, [וכמו שבתוך הקונטרס גופא יש בו הרבה המצאות חרשות כך שמו נאה לו].

(ה) ייאמר ברורות, שאין המדובר בשאלת מירון אם להתיר הליכת כהנים על גבי קברים, לא על קבר ודאי ולא על קבר ספק ולא על מערה, דפשיטא שכהן אסור לילך על קבר, ולא זה הנידון. וגם שאלה כזה אינו נוגע כלל בדרכי מירון כיון שהקברים אינם על הדרך אלא בצידיהם רחוק מן הדרך, ומקומותיהם נראים וידועים. הנידון הוא רק אם יש לאסור לילך אפילו באותן השטחים שלא שמענו ולא ידענו בהם מעולם שיש שם קבר, האם יש להחזיק כל המקומות של מירון בבית הקברות, אפילו וגם באותן המקומות שלא איתחזק בו איסור ואין ידוע שם קבר, זהו הנידון.

ישראל שכן הלכו לציון ולא היתה שאלה אלא על הכניסה בתוך המערה, אבל בחוץ מעולם לא שמענו שהיה איזה ערעור על זה, עכ"ל.

וליתר שאת הנני מעתיק גם מכתב מהגאון רבי דוד שמידל שליט"א

שמירון אינו ידוע לבית קברות (מתוך מכתב אור ליום כ' חשון תשנ"ו) וז"ל השטח שהמלון אמור להכנות בו הוא ככל שטח ההר שם, לא ידוע כבית הקברות, עכ"ל, [כתב זאת בנוגע התוכנית שהיה לפני קרוב לעשרים שנה, שיזמו קבוצה של יזמים הקמת בית מלון חרדי בשם "הדר מירון" במורד ההר לדרום ציון הרשב"י, עי' בהוספות לשאלה א']. ואתה תחזה שכל שטח ההר שם היה פשוט ולא פקפק בו אדם מעולם, עד שמדין ההר למד למקום אחר.

והנה הטעם שבאמת לא עשו מעולם שאלה מזה, הדברים מפורשים בהלכה, שאין מקום לעשות שאלה על מירון בכללות מצד אלו המערות שהיו ידועים תמיד, לחשוש כיון שיש הרבה מערות בהר מירון יש לנו להחזיק טומאה בכל השטחים גם באותן השטחים שלא ידוע שם קבר או מערה, ולחשוש שכולו הוא בית קברות גדול. שהרי מפורש ברמב"ם (פ"ט מהל' טו"מ ה"ו) שהקבר הידוע אינו עושה שכונה ולא אמרו אלא המוצא שלשה בתחילה [היינו דרך חפירה] הוא שצריך בדיקה עכ"ל. כלומר דלא

מירון הנראים לכל המסתובבים כאזור, וחלק מהן מפורסמים גם בספרי התיירים הרבים, וכמו שכותב שם (במבוא לקונ' הר המערות שבסוף החוברת טהרת מירון) בזה הלשון "הקונטרס לא בא לחדש דבר כי המערות והקברים לא עתה נולדו, עכ"ל.

ואפילו אלו הכהנים שלא רצו להכנס בפנים (בתוך הבנין של ציון הרשב"י) מ"מ טרחו עצמן לעלות מירונה להיות עומדים מחוץ לבנין, ולא נשמע מזה כלל שאלה לעולם. ואעתיק מדברי הרה"צ המפו' ר' שלמה אליעזר מרגליות זצ"ל, בנו של המפו' הגה"צ המקובל ריא"ז זצ"ל⁽¹⁾, בספר טעמי המנהגים (עניני הלולא דרשב"י עמ' ר"ט) וז"ל, "והכהנים המדקדקים במצוות ואדיר חפצם להשתתף בשמחת רשב"י במקהלות אלפי ישראל יעלו מירונה ואל יכנסו אלא הקודש פנימה רק יעמדו בפתח האהל כלומר לפני פתח החצר החיצונה עכ"ל. ודברים אלו הדפיס עוד בחיי אביו. הרי פשוט הדבר שלא החזיקו מעולם למירון סביב הרשב"י לבית קברות. ובאמת הדיבורים בזה מיותרים שכל אחד ואחד יודע זה, אלא כתבתי זאת לדורות הבאים שלא יחשבו כי שאלת 'דרכי' מירון היא שאלה ישנה, ולא כי אלא זו שאלה שנוצרה לפני שנה שנתיים בלבד וכמו שהדפיס שם (בחוברת הנ"ל עמ' קלד) שיחה (עם אחד מעסקני אתרא קדישא) וז"ל "כל אחד יודע שמאז ומתמיד היו כהנים ובתוכם גדולי

— הוספות —

(1) הריא"ז היה בן בית במקום הקדוש במירון עוד לפני תשעים שנה, וכמו שכותב בספרו הלולא דרשב"י מעשה נס נפלא שראה בעיניו בהיותו במירון ביום ל"ג לעומר בשנת תרפ"ג שחל אז ל"ג בעומר ביום השישי עכ"ל, הרי שכבר בשנת תרפ"ג היה הריא"ז כבר במירון.

אמרו דצריך לחשוש במצא ג' קברים ולבדוק כ' אמה, אלא במצא שכונת קברות, וזהו דוקא אם מצא קברים בחפירה אבל קברים ידועים וניכרים אין חוששים כלום (ע"י לעיל סי' קלז-קלח). וממילא כל אותן הקברים שהיו ידועים תמיד אין חוששין מחמתם שיש עוד.

ומה שמצאו בשנת תשס"ט ע"י חפירה קבר באהל משה, ג"כ פשוט שזה לא אוסר שאר המקומות, חדא מפני שהיה רק קבר אחד ולא מצא ג' קברים, ואין מצרפין מה שאינו ידוע עם אלו הידועין, וזאת מלבד דאלו הידועין רחוקים ממה שנמצא ואינן בשיעור מד' ועד ח', ועוד שלא היה זה קבר אלא ליקוט עצמות וזה ג"כ אינו מצריך בדיקה, כמפורש הכל ברמב"ם שם, והדברים פשוטים ואין להאריך בזה.^(ז)

והנה, כמה תמוה מה שראיתי מי שכתב דכיון שנתברר למפרע שנכשלו

כהנים הרבה שנים בשטח אהל משה צריכים לאסור כל מירון. אין אנו יודעים מה הוא שח. דמעשים שבכל יום הן שמוצאים קברים במקום שנתברר שהלכו שם כהנים ואין גוזרים בשביל זה שמעתה לא יצא איש כהן ממקומו בלי בדיקת הקרקע [או שיעשה כיפין אפילו שלא במקום הקבר]. וכי מעולם לא היה מעשה, שלקחו חֶלֶב מפרה מסויימת הרבה זמן, וכשנשחטה נמצאת טריפה, האם שמענו שמעתה כיון דאירע מכשול נאסור לקחת חלב עוד משום פרה עד שנשחוט הפרה ונבדקה. וכן הרבה מעשים היה שנודע על בהמה שהיתה טריפה מן הטריפות שאינן מצויות ונכשלו בזה, וכי בשביל זה נעקור הדין ונאמר דמעתה נצטרך שלא לאכול שום בהמה עד שבדקנו אותה מכל הטריפות אפילו מטריפות שאינן מצויות^(ח).

— הוספות —

(ז) והגם דאז כשחפרו בשטח שנמצא הקבר בסמוך לו מצאו לידו גם בור גדול, ומסתמא היה זה אחר מבורות המים לעולי מירון שהיו סביב החצר כמפורש בספר מירון (ליוסף גלילי) וכתב שם שהוא עצמו עוד השתמש עם אחת הבורות, ומשום חומרא בעלמא כשעשו כיפין על הקבר שנמצא עשו גם על הבור שמא מערת קבורה היא, כי לא נבדק אלא מקופיא מלמעלה והיה נראה ריק, ועכ"פ אפילו לצד רחוק שמא היה מערה הלא כבר כתב הגרד"ש שליט"א במאמרו (הנדפס בחוברת טהרת מירון) שאם רואים מערה ולא נפתחה או לא נבדקה כיון דלא ראו ג' מתים מושכבים לא נהגו לחשוש משום שכונת קברות. כ"ש בנידון דידן דחזותו צורת בור היה.

(ח) לא היה ראוי להזדקק לטענות כאלו ולכיו"ב, כשם שאין אנו מתייחסים לעוד "טענות" כיו"ב שבקונטרס. אבל נתכוונתי רק להביא דוגמא למען דעת באיזה מין טענות הם באים לאסור את מירון. ואביא עוד טענה כיו"ב לדוגמא, ת"ח אחד דורש (בספר טהרת מירון) לאסור את כל מירון מכח "מה מצינו" שכל מירון בחזקת בית קברות גדול, מדחזינן דהלל ושמאי אע"פ שהיו מירושלים והם קבורים במירון, א"כ כשם שהלל ושמאי הירושלמיים נקברו במירון הכי נמי כל אנשי ירושלים נקברו במירון. ועוד דורש קל וחומר עפ"י דברי רש"י (בחומש פר' שלח יג, כב) אין לך טרשין בארץ ישראל יותר מחברון, לפיכך הקצוה לקברות מתים. וא"כ הרי גם מירון היא ארץ טרשים ומוכרח מזה שהיה מוקצה לבתי קברות כמו חברון. אמנם איני יודע

שאלה ג

אומרים שנתוודעו לאחרונה (שילהי שנת תשס"ט-תש"ע) כי יש ריבוי של קברים במירון וא"כ הוא כבר בגדר מיעוט המצוי ונתעורר השאלה פן בכל מקום שהולכים שם יתכן שהולכים על מקום קבורה^(ט).

(א) הנה תחילה, יש לנו לומר, דאף גם אם נימא דכריבוי קברים כבר נכנסים לשאלה של מיעוט המצוי, [אף לשיטת החושב כן] זה אינו אלא א"כ נמצא "בחפירה" ריבוי קברים תחת הקרקע, אבל אם יש ריבוי קברים בשדה זו והן ידועים וניכרים ונראין לעין [למי שעובר דרך שם], בזה פשיטא דאין כאן שאלה כלל על אותן המקומות שלא ידוע שם קבר, דמהיכי תיתי לחוש שיש גם קברים תחת הקרקע, והרי כל מה שמצא הוא רק על פני הקרקע. משל למי שמוצא ריבוי בתים בשדה דאף אם ירצה לומר דזה נכנס לדין מיעוט מצוי, וצריך לחשוש שמא יש עוד

בתים, מ"מ פשיטא דריבוי זה אינו סיבה לחשוש שמא יש גם תחת הקרקע הואיל וכל מה שנמצא הוא רק על הקרקע ולא תחת הקרקע. ובכל מיעוט המצוי לא חיישינן אלא לפי מה שידוע שמצוי ולא במה שלא ידוע שמצוי, דפשיטא שאם מצא בבהמות מיעוט שיש להם טריפות הריאה אין זה סיבה לחוש שיש מיעוט שיש להם טריפות בלב, וזה פשוט.

ולכן כל הנידון הזה של מיעוט המצוי תחת הקרקע לא שייך כלל במירון (בכל הדרכים הרגילים ובכל השטחים מסביב), דבמירון לא ידוע ולא נמצא דרך חפירה אלא קבר אחד (בשנת תשס"ט ברחבת אהל משה בצד צפון של הרשב"י), וחוצץ מזה לא נמצא בשום חפירה באותו אזור שום קבר יותר מזה ולא ידוע לן (לא לי ולא לאחרים) כלל על איזה קבר באזור הזה שנמצא דרך חפירה בקרקע, דכולן מלבד הקבר היחיד הנ"ל ידועין הן וניכרים הן על פני השדה^(י). ולאפוקי בדרום דרך מהדרין

— הוספות —

מה יעשה עם הפסוק (יהושע כא) "וַיְהִי לַבְנֵי אֶהֱרֹן וכו'" וַיִּתְּנוּ לָהֶם אֶת קִרְיַת אַרְבַּע אַבֵּי הָעֵנוֹק הַיֵּא חֶבְרוֹן וכו' וַלְבְנֵי אֶהֱרֹן הָבְהֵן נָתַנו אֶת עִיר מִקְלַט הָרֹצָח אֶת חֶבְרוֹן וְאֶת מִגְרָשָׁהּ. (ט) עקרי הדברים מה שאנו מבארים כאן נתבאר לעיל (סי' קמ-קמב) באריכות, וכאן זה חזרה בקיצור ובסגנון אחר קצת, ושניהם משלימים זא"ז.

(י) ומה שנתפרסם כתבים וכדו' על ריבוי החפירות במירון ושנמצא בחפירות מערות וקברים ועצמות, כתבו בן על פי מה ששמעו שמועות וחצאי שמועות ובבואה של שמועות, ותוקף של השמועות בהלכה בשמועות, דלאו כלום הוא (עי' לעיל סי' קכ"ג-קכ"ד). וכבר כתב בספר הלכות קטנות למהר"ם חגיז (יו"ד סי' קע"ז) וז"ל קבר אין לו טהרה עולמית אלא שהרבה נאבדו "והרבה משקרים" זולת בידועים מקדם יש לנהוג בהם קדושה, עכ"ל. והאמת לאמיתו כמעט שלא נשתנה כלום במירון בשנת תשס"ט, דלא נמצא שם אלא קבר יחיד בחפירה בשנת תשס"ט (וגם זה הקבר היחיד לא היה לא מערה ולא קבר אלא בור של ליקוט עצמות), וכל מה שנתפרסם כאילו נתגלו בחפירות בשנת תשס"ט עוד חוץ מזה הקבר היחיד, זהו כוזב והונאת דברים כדי למנוע מן הכהנים לילך לשם, אם שכוונתם בשביל מטרות קדושות. ולא ידוע לא לן ולא לכל

באזור שהיה אמור להכנות המלון שם שאלה מזה ואדרכא אתרא קדישא עמדו על נמצאו דרך חפירה (לפני עשר ועשרים שנה או זה שאין שם שאלה^(יא), ועכ"פ, לגבי החלק יותר) כמה מערות, אשר בשעתו לא עשו העליון של מירון שהן הדרכים הרגילים

— הוספות —

המתעסקים במירון, אפילו על חצי עצם כשעורה שנמצאת בחפירות לא בשנת תשס"ט ולא בשנים שקודמים לה, וכבר מחו על זה הרבה רבנים על השקרים שמלעיטים ומפציצים. ומה שמספרים שבכל מקום שחופרים במירון מוצאים עצמות, נכונה בדיוק כמו שמספרים שבכל מקום שחופרים באמריקה מוצאים דולרים. (במירון נחפר בשנים האחרונות מאות מקומות, סללו כבישים, הרסו הרים וגבעות עם כלים כבדים, חפרו יסודות לבנינים, חפרו תעלות ביוב ועלקטרי ומים, ויסודות לעמודי עלקטרי, וגדרים וכו' וכו', ולא נמצא אפילו חצי עצם כשעורה). וצריכים לדעת זאת שנתפרסם לאחרונה כלפי מירון הרבה בדויות ושקרים בענין זה, וכל הרואה הכתבים מה שכתבו, וגם רואה המציאות יראה ויבין עד כמה צדקו רבותינו שגזרו אומר שלא לסמוך על שמועות ואפילו אלו הנכתבים על הספר, ואפילו היה הכותב ת"ח אם כתבו מפי השמועה. ואנן היינו שם במירון כמה פעמים ובדקנו וחקרנו בחקירות ודרישות ובראיית העין וראינו ושמענו הדברים מאלו שיודעים, ובכללם מהרב ציפער שליט"א שעליו סומכים עצמן גם מהכותבים, וכך גם אמר והראה לנו שהקבר היחיד שנמצא בחפירה הוא רק באהל משה. וראה גם בשיחה מאלפת של הרב שלמה ציפער שליט"א שנדפס בחוברת טהרת מירון, שמזכיר ג"כ רק קבר אחד ויחיד שנמצא שם והוא ברחבת אהל משה, ותו לא הזכיר כלל על עוד איזה קבר שנמצא בחפירה חוץ מזה, כי באמת לא נמצא עוד כלום בחפירה, שאר הדברים שנכתבו שם הם גילויים על עוד מערות שנשמעו מאיזה אנשים שיודעים שיש מערות, כלומר מערות עפ"י שמועות וחצאי שמועות, דעכ"פ ודאי שאין בכוחם להחזיק טומאה אפילו למקום כ"ש לחוץ למקומם (וכמו שנתבאר לעיל). אבל מ"מ בחפירה לא נמצא שום דבר, לא בחפירה זו ולא בחפירות אחרות באזור זה, ואע"פ שהיה שם הרבה חפירות במשך השנים, ובשנים האחרונות בפרט. כתבנו כל זאת כדי להודיע לדורות הבאים שהתיאוריות המבוארים בענין מירון תשס"ט אף בספרים נדפסים, ואף גם מת"ח שכתבו ג"כ לפי השמועות, שכולן בחזקת דברי כזב. ואנן כותבים הדברים כעת, ודורשים זה ברבים (עי' פירש"י בחומש תחילת פר' דברים ד"ה לכל ישראל דו"ק). כשעדיין אפשר לברר הכל, כדי שכל מי שרוצה לפקפק על הדברים מכובד לעלות לחפש את הקברים הללו ולהראותם - כלומר להראות באצבע איה והיכן הם - אמנם אל יביא לנו קברים על סמך שמועה מזקני מירון או מזקני צפת או משאר שמות וכל חניכא דאית להון, דבכל אלו השמועות יתעסקו בהם אחרים, ואנן אין לנו עסק בזה.

(יא) עי' שאלה א' הוספה ג'. וגם בט"ז אייר תשס"ח היה מושב בידי"צ בנידון דרך מהדרין, דהיו מי שפקפקו על דרך מהדרין, מחששות של שכונת קברות, והזמין הבידי"צ את הרב ציפער (מעסקני אתרא קדישא מירון) בבי"ד, וביטל טענתם לפני ב"ד, הרב ציפער טוען אז (אנו מצטטים הלשון כפי שהוא בהפרטי-כל של הבי"ד): "אין יכול להיות שם קברות [=היינו על הכביש בדרך מהדרין] ובפרט לא שכונת קברות". והמשיכו הכהנים לילך אז (כל פרטי הדיון נמצא בלשכת הבידי"צ תיק מס' 245). ולא נתחדש באתו אזור שום דבר. מ"מ בדברינו כאן אין אנו מדברים בדרך מהדרין, כיון שדרך זה אין רוב העם הולכים שם רק בל"ג בעומר. וגם אין אני יודע בבירור מה המצב שם ומה מצאו ומה לא, ועל פי שמועות איו אני אומר שום דבר.

חוששין למידי, א"כ פשיטא שג' לא דוקא אלא ה"ה אפילו מצא אלף ורבבה (יב).

ובכלל לא ידוע לנו ולא שמיע לן בשום מקום בתורה כשאמרו ג', שיהיה חילוק בין ג' ליותר מג' (יג), ולגבי וסתות קיי"ל דאם ראתה ליום כ"ה ג"פ רצופין קובעת ואם לא היה רצופין אינה קובעת, ולא שמענו שאם ראתה הרבה פעמים ביום כ"ה נעשה מיעוט המצוי וחוששת ליום כ"ה אע"פ שלא קבעה ג"פ רצופין. ה"נ כאן, ומנא לן להמציא חידוש דיהיה חילוק בין ג' לריבוי.

ג) והנה מלבד מה שנתבאר להדיא במשנה וברמב"ם דלגבי מציאות קברים תלוי הכל בנמצא "שכונה", ובדליכא תורת שכונה אינן אוסרים אפילו בריבוי. הרי באמת כל עצם הרעיון דיש בתורה אפילו בדינים אחרים איזה דין מושג של "ריבוי" איסור, ולריבוי איסור זה יש איזה כח בהלכה, לא שמענו, וליכא לא בש"ס ולא בפוסקים, דבכל התורה יש רק מושג של רוב, היינו רוב העולם, רוב עיר, או אפילו רובא דאיתא קמן [כגון אם היו טוענים שרוב השטחים במירון יש בו איסור], אבל ריבוי בפני עצמו [דהיינו שיש עשרה יחידות של איסור או חמישים או מאה של

הרי לא נוגע שאלה זו כלל, עד שנחפור ונמצא ריבוי קברים תחת הקרקע (גם לשיטתו), ובינתיים לא נמצאו ולא נתגלו מתחת הקרקע באותו אזור אפילו ג' קברים, וכ"ש דליכא עדיין ריבוי מציאות בחפירה, ממילא השאלה של ריבוי קברים לא נוגע ממש במירון באותן הדרכים הרגילים.

ב) ולגוף הדין נכלומר גם אם היה האמת שמצאו ריבוי קברים בחפירות], כבר כתבנו לעיל (סי' קמ"א וסי' קמ"ב) דנראה מן הסוגיות דאף בשדה שנמצא בחפירה הרבה קברים תחת הקרקע אין מוציאים השדה מחזקת טהרה אלא בנמצא ג' קברים סמוכים זה לזה בשיעור מד' ועד ח', וכדאיתא ברמב"ם (פ"ט ה"א) בדין מצא מתים רבים בגומא אחת וכו' או שמצא הרוגים וכו' דשאר השדה בחזקת טהרה כשהיתה קודם שימצא, ע"כ, הרי מבואר באר היטב שאפילו אם חפר אלף פעמים ומצא אלף הרוגים אינו חושש כלום במקום שלא חפר ולא מצא, דכיון שאין במקום זה סימני שכונת קברות (דהרוגים אינו עושה שכונה) אינו חושש בשאר השדה גם אם נמצא ריבוי. והבאנו עוד מן התוספתא פט"ז (ה"ב) מבואר להדיא דאפילו מצא יותר מג' ואין ביניהם מארבע אמות ועד שמונה אינו שכונת קברות ואין

— הוספות —

(יב) ומבואר בראשונים עוד שאפילו מצא שכונה ממש עם הרבה קברים אינו בודק אלא עד כ' מתחילת הקברים, ואם הבית קברות נמשך כ' אמה שוב אינו בודק כלום, ואף דהרמב"ם חולק וס"ל דבודק מן האחרון שמצא אבל עכ"פ יותר מכ' אמה אינו בודק אפילו מצא שכונה גדולה מאוד.

(יג) כלומר גם ללא הראיות הנ"ל שנתבאר דכל דליכא דין שכונה אין חילוק בין ג' למאה ויותר, הרי גם עצם סתימת הדברים מוכרח כזו.

איסור בשטח גדול] הוא שום כלום, ולא מצינו דמספרי קובעים אלא ג' לענין חזקה, ולענין שלשה לברכת הזימון, ועשרה לענין דבר שבקדושה, או ענין ריבוי האמור ברוב עם הדרת מלך שיש כח בריבוי, או לענין הצדיקים שבסדום אם יש חמישים וגו', אבל לגבי איסורים בדיני רוב ומיעוט, הריבוי לא נמדד אלא באופן יחסי ולא לפי מספר יחידות, דגם אלף קברים נקרא מיעוט ביחס לשטח גדול, ועשר קברים נקרא ריבוי ביחס לשטח קטן.

וגם במקום דחיישנן אפילו למיעוט, מ"מ לעולם המיעוט נמדד באופן יחסי, דהיינו כגון בתערובות איסור שמשערים בששים (ויש דברים שמשערים במאה ובמאתיים), הרי הריבוי ומועט לא נמדד ביחידות, אלא משערין ששים ביחס לכל מה שנכנס לספק. ולפיכך סברת האומר שיהיה נפקא מינא בין עשר קברים בשטח קטן לחמישים קברים בשטח גדול, דומה כמי שאומר שיש חילוק אם נפל "טיפה" של חלב לתוך קדירה של בשר ויש בו שישים אז מותר כיון דליכא טעם ובטל בשישים, אבל אם נפל "בקבוק" לקדירה שזה כמה אלפים טיפות חלב בתוך שישים, זה כבר ריבוי ואסור, הנשמע כדבר הזה.

ולכן לפי המבואר בתוספתא התם שאם במצא עשר קברים מפוזרים, אם אינן בתנאי שכוונה, אין מחזיקין ריעותא ואין צריך לבדוק, א"כ הרי עשר זה ריבוי קברים הוא כמו חמישים בשטח גדול, ואעפ"כ לא עושה חשש. דהרי מצא עשר

קברים מפוזרים אפילו היו מפוזרים בשטח של חמישים על חמישים מטר, אין אוסרים כלום מאלו החמישים מטר ואין אסור רק מקום הקברים עצמן, ובואו חשבון הרי העשר קברים הללו ביחס לחמישים קברים על שטח גדול הוא הרבה יותר ריבוי, דהנה קבר הוא מטר מרובע [לחשבון סתם קבר אמה רוחב, וד' אמות אורך, שהוא השיעור האמור במשנה בבא בתרא ק' ע"ב], נמצא שעשר קברים בשטח של חמישים על חמישים, הקברים הן 0.4 אחוז מן השטח, ואם זה נקרא מיעוט, הרי כל שכן שאם נמצא חמישים קברים בשטח של ג' מאות על ג' מאות אינו אוסר, דהן יותר מיעוט מן העשר שבחמישים על חמישים, שהרי החמישים קברים המפוזרים בשטח של ג' מאות על ג' מאות הוא רק 0.05 אחוז מן השטח. וכ"ש לפי מה דמוכח בתוספתא דאפילו היה העשר קברים מפוזר בשטח יותר קטן כגון על עשרים בעשרים מטר דאז הקברים ביחס לשטח הוא 2.5 אחוז וזהו ריבוי גדול ואפי"ה אין אוסרין העשרים על עשרים מטר, א"כ, כ"ש שחמישים קברים על חמישים קברים בשטח גדול הוא מיעוט. והארכנו בזה לעיל (סי' קמ"ב) ועי' שם מה שהבאנו בדין עיר המוציאה ג' מתים וכו'. ובהבטח שטחית יש מקום להתבלבל מדין מיעוט המצוי דהתם חזינן "לכאורה" דריבוי יש לו איזה משמעות, לכן נבאר ענין רוב ומועט המצוי, מה הוא גדר קביעת רוב ומיעוט, דלא נתבאר דבר זה בפוסקים בבירור האין קובעים בדברים דליתא קמן שהרוב מהם הוא כך והמיעוט כך, וגם אין קובעים את המיעוט אם הוא

מצוי או אינו מצוי, דהרי אי אפשר לאסוף את כל המין ולשחטן ולבדוק. ומה דמצינו בחז"ל ענין חזקת רוב, כגון רוב בהמות כשרות, ומיעוטן טריפות, או כגון רוב המצויין אצל שחיטה מומחין הן ומיעוטן אינן מומחים, רוב בעילות אחר הבעל וכו', לא נתברר בפוסקים האין קבעו חז"ל דבר זה, אבל הא פשיטא לן דאין זה מפני שקבצו כל הבהמות שבעולם ושחטו את כולם ומצאו שיש רוב ומיעוט. וכן נמי לא אספו כל הטבחים ובדקו אותן.

אבל הדבר פשוט שבדקו רק חלק מן הבהמות, ולפי מה שמצאו בחלק אחד קבעו שכן הוא נמי בשאר החלקים שבכל העולם, וכן בהטבעים הנמצאים בבני אדם עמדו על המחקר בחלק קטן מבני אדם, כמה אחוזים מהחלק הקטן הם אנשים נאמנים וישרים וכמה מהם הם עזי פנים וכדו' ולפי מה שמצאו בחלק זה שבדקו, כך קבעו שכ"ה בשאר חלקי המין שבכל המדינה או שבכל העולם נואפשר נמי שחכמינו ז"ל לא הצריכו בדיקה בפועל ואולי ברוח הקודש או לפי סברות. וזהו באמת באופן כללי כיום השיטה שכשרוצים לעמוד על מחקר תכונות מיני בעלי חיים ומיני צמחים, ומיני אנשים, עושים מחקרים על חלקים קטנים מן המין ולפי תוצאות הבדיקה בחלק קטן כן מחזיקים שכ"ה שאר החלקים.

והנה שיטת הבירור הזה, אינה קשור ל"ריבוי" שמצא, דהרי תראה דאפשר לקבוע עפ"י שיטה זו המצב של הרוב הגדול אפילו ע"י מועט שמצא, כגון כפר שמגדלין בו מליון עופות, אם יקח

מעשר מקומות שבכפר (על דרך משל) עשר עופות מכל לול, וישחוט אותם וימצא בכל עשר טריפה אחת, הנה הוחזק שיש עשר אחוז טריפות בכל המליון. יוצא מזה שע"י שמצא עשר טריפות מתוך מליון שהוא מיעוטא דמיעוטא הוחזק שבכל המין יש בתוכו עשר אחוז טריפה, היינו שבכל עשר מהן יש טריפה אחת. ויתכן נמי דאפשר לקבוע כמו כן אפילו אם יקח מאה עופות וימצא שם טריפה רק אחד, עפ"י זה יהיה נקבע שיש אחוז אחד בכל המליון, הרי שבמציאת טריפה אחת מחזיק שכך ימצא עוד בשאר העופות אחד ממאה. הרי למדנו בעצם שקביעת מצב המין כולו ממה שמצא בבדיקתו לא תלוי כלל בריבוי שמצא, ולא הריבוי הוא הגורם.

וביאור וטעם הדבר (האין המועט קובע על הרוב) הוא שבאמת כשאנו בודקים חלק קטן מכל המין, וקבלנו תוצאות, אז בעצם הבדיקה אינו מראה לנו אלא זה החלק שבדקנו, ומה שאנו יודעים מזה מצב שאר המין זהו רק מפני שאנו יודעים שטבע המין שכל המין שוה ולכל הקבוצות תכונה אחת. וביתר ביאור, כל ענין בירור מצב ותכונות המין ע"י בדיקת המועט, הוא דומה ממש על דרך משל, כשאדם רוצה לברר מהו טעמו של המים של טבריא (ים כנרת) האם מלוחים הן או מים מתוקים שיפה לשתות, אז יכול ליקח כוס אחד ולטעום לגימה קטנה וכבר יודע שכ"ה טעם כל המים שבכנרת. וכן קדירה גדולה של מרק אם רוצה לבדוק אם טעמו משובח, מספיק שיטעום טיפה מן המרק ויודע הטעם של כולו. ולכאורה אין באמת

דוגמא שיש בדיקה שאפשר לבררו אפילו בפעם אחת כגון טעם הים כנרת, או טעם של משאית עם שוקלד הבא מביח"ר אחד שיכול לטעום טיפה מן השוקולד ויודע את טעם כל החפיסות. אבל אם ירצה לדעת כמה דגים יש בים כנרת הרי יצטרך לזה ריבוי של בדיקות ואז יוכל להתברר לו דבר זה כשידע טבע הים וטבע הדגים וכדו'.

ממוצא הדבר נתברר לן דליכא דין כזה דריבוי של יחידות יש לו איזה כח ואיזה משמעות, והבדיקות שמברר לן אם יש מיעוט המצוי, לא תלוי במה שנמצא ריבוי, אלא אדרבא אפילו בירור בחלק קטן מן המין ומצא מועט אפשר כבר לדעת מצב כל המין, וקובע שיש מיעוט המצוי בכולו. איברא דיש מיני בירורים דצריך לעבור ריבוי של בדיקות כדי לברר החלק המועט, ולפעמים יצטרך לבדוק חלק יותר גדול כדי לברר מצב כל המין, אבל זה לא מחמת דבעינן ריבוי כדי להחזיק בהשאר, אלא כל מין בדיקה לפי ענין הטבעים דיש מיני בדיקות שאי אפשר לברר התכונה של המועט עד שירבה בבדיקות, ואחר שכבר יודע התכונה של המועט יודע השאר לא מצד שמצא ריבוי אלא מצד שטבע כולן כטבע המועט וכמו שנתבאר, וכנ"ל, ופשוט.

ועוד למדנו מכל הדברים שכל המושג הזה שחלק אחד יקבע לנו את מצב החלק השני, אינו אלא בדבר שהטבע הוא שכל החלקים דומים זה לזה, דוגמת טעימת מרק מן הקדידה שטבע המרק שבקדידה שהטעם מתפשט בכולו שוה,

יועיל הבדיקה שעשה חד פעמי ובכוס חד פעמי ובלקיקה חד פעמי וטעם מעט מים מן הכנרת הגדול ועי"ז קובע בדעתו שכל המים שבימה של טבריא טעמו כטעם הלקיקה הזה. אך התירוץ פשוט מפני שידעינן הטבע שכל מי ים כנרת שוה בטעמו וממילא סגי בבירור מקצתו לידע הטעם בכולו. ומכח זה פועל כל הבירורים שעושים מחלק אל חלק אחר, כגון בבדיקת עופות כנ"ל, אין בדיקת המועט מועיל לידע את תכונת כולן אלא אך ורק מצד ידיעינן שכך הוא טבע מין העופות (שמתגדלים במקום אחד ואוכלים ושותים מין אחד) שתכונת כל העופות שוה, ומה שנמצא בבדיקה במאה עופות נמצא גם בכל קבוצה של מאה עופות מתוך אלו המליון, ולא ריבוי ולא מועט מחזיק כאן, רק בירור המציאות בקבוצה אחת, זה מגלה לנו מצב השאר, בדיוק כמו שלקיקה מים כנרת מגלה לנו הטעם של כל המים כולו.

והנה פשוט דאין שום מנין לבדיקות דהיינו כמה בדיקות צריכים לעשות כדי לברר מצב חלקי ולקבוע תכונתו, ועי"ז לדעת מצב השאר, אלא באמת זה תלוי איזה בדיקה, למשל כדי לדעת כמה אוכל צריכים בשביל מליון עופות [בתוך מליון יש כל הסוגים גדולים וקטנים וכו'], יתכן שיהיה סגי במה שיבדוק שלשה או חמשה מן התרנגולים כמה אוכלים ביום אחד, ולפי תוצאה זו ידע שכל חמשה מן המליון אוכלים כך, אבל כדי לדעת כמה טריפות יש ביניהם אפשר דלא סגי בבדיקה של חמשה, וצריך מאה, ואפשר דלא סגי אפילו במאה אלא צריך ריבוי של בדיקות עד שיתגלה לו. וכבר הבאנו

וכדוגמת בירור של מיעוט המצוי של טריפות הריאה או של תולעים בפירות, שהטבע הוא שכמצב חלק אחד כך הוא מצב שאר החלקים [אם נתגדלו במקום אחד וכדו'], אבל דבר שאין בו טבע שזה אי אפשר בשום אופן לקבוע מצבו על פי מה שחקר וברק ומצא בחלק אחד, ואין מציאות כזה בתורה שבירור המציאות בחלק זה יגלה לנו המציאות בחלק השני (גם אם מצא בחלק זה מיעוט או ריבוי) אם אין שם טבע ומנהג העולם השווה בכל המין.

ומשום הכי לא הבנתי כלל המושג של ריבוי קברים במירון, למאי כוונתו, שאם כוונתו לומר דהרבה קברים יש לו כח להחזיק איסור גם במקום אחר שלא נמצא, הרי לא מצינו דין כזה בשום מקום דריבוי של מספר יהיה סיבה להחזיק שיש עוד, ומהיכן למד וראה שריבוי בעצמו יהיה סיבה לבדוק. שאם הדין נותן שקרקע שיש בו קברים הוא סיבה להחזיק גם בשאר הקרקע, ודומה חלקי השטחים במירון כמו נמצא במועט עופות כמה אחוזים של טריפות, שמחזיקים דגם בשאר העופות שלא נבדקו נמצא אחוזי טריפות כך, א"כ לא תלוי הדבר בנמצא ריבוי או מועט, וכמו שנתבאר שבעופות וכדומה לא יהיה חילוק אם נמצא עשר אחוז טריפות או עשרים, אלא שאם מצא עשר אחוזי יחזיק השאר בעשר אחוז ואם ימצא עשרים אחוזי יחזיק השאר בעשרים אחוז, וא"כ גם בקרקע אם הדין נותן דקצת קברים בקרקע מחזיק גם שאר הקרקע בקברים, אין נפקא מינא כמה מצא, אלא שאם מצא ארבעים קברים יחזיק השאר בארבעים, ואם מצא חמישים יחזיק השאר בחמישים.

אבל האמת דבקברים לא יועיל מבירור המצב של חלק מן השדה להחזיק ע"ז גם שאר השדה שהוא ג"כ כיוצא בו, כיון שקברים בשדה אינו בא מטבע הבריאה, שקרקע אינו מגדל קברים, ואין הטבע מחייב שאם יש מאה קברים לפנינו בחלק זה יש עוד כיוצא בו במקום אחר. ומפני זה העמידו חז"ל בקברים דתליא מילתא רק במצא ג' קברים שהיא הוכחה לבית הקברות מצד עצמו, ולא חיישינן אלא לכ' אמה [אם הקברים שנמצאו לא היו ידועים] ולא יותר, ואף גם אם מצאו בית קברות גדול לא חששו שמא יש עוד בית קברות סמוך לה, אלא חששו לבית הקברות אחד בלבד דהיינו כ' אמה, ולא חששו לומר דכשם שיש כאן בית הקברות כך יש עוד מערת בית קברות סמוך לה, דכאמור דבכל התורה כולה לא מצינו שחלק אחד יגרום לנו לחשוב גם על החלק השני שהוא כמותו אלא כשהחלק הראשון מחייב מצד הטבע שכך הוא גם בחלק השני, דומיא דהטועם חלק מן התבשיל מחזיק שכך הוא הטעם גם בחלקו השני, וכמו שנתבאר.

וממילא פשוט וברור שאין הקברים שבחלק מן הקרקע (בין רב בין מעט) מחייב שום חיוב בדיקה, ואין כאן שייכות למיעוט המצוי, דבעלמא לא מחייבין בדיקה אלא בדהוחזק לן שיש מיעוט המצוי של איסור במין זה, ולפיכך חיישינן לה, כגון בטריפות הריאה של בהמה, הרי ידעין בודאי שיש במין זה מיעוט מצוי של טריפות [דכשם שיש חזקה שרובן כשרות יש חזקה שמיעוט המצוי טריפות], אבל בקברים הרי ע"ז אנו

דנים כאן אם בכלל הוחזק קמן דיש מיצוע המצוי באותן החלקים שלא ידוע לן, דהרי בקברים שאין כאן טבע המחייב שיהיה דומה חלק זה לחלק אחר אין הבידור החלקי מברר כלום על טיבו של החלקים האחרים, וממילא אין ידוע לן כלל שיש מיצוע המצוי בקרקע כדי שתחייב בדיקה^(יד).

ומעשים בכל יום ששותים חלב מן הבהמה בלא בדיקת הריאה של הבהמה מה"ט, אע"פ דאסור לאכול הבשר בלא בדיקה, וכתבו הפוסקים דבדיקה וחפירה הוה בגדר אי אפשר [כ"ש מחלב אע"פ שאפשר לשחוט ולבדוק הפרה ולשתות החלב, זה נקרא אי אפשר משום פסידא], ופשוט (עי' לעיל סי' קכ"א, קכ"ב).

וחוץ מזה כבר כתבנו למעלה דאף לו יהא דאיכא בזה משום מיצוע המצוי הרי במקום שאי אפשר לבדוק אין בודקין, ולהלכה פשיטא שאין שום היקש של שכל וצד סברא להחמיר יותר ממה שמבואר בש"ס דאם מצא בית

— הוספות —

(יד) הניחא אילו היינו יודעים שהיה להם מנהג קבוע בזמנם בענין עשיית מערות בהרים, אז שייך שהמיעוט שמצא יהיה הוכחה בשאר, דהיינו כגון אם היינו יודעים שהיה מנהג וסדר בזמניהם שלא היו חופרים בהר פחות מאלפיים מערות (עד"מ), והיה המנהג בזמנם שכל העיירות והכפרים מכל הסביבות היו מקבצים מתייהם במקום אחד דוקא ובהר אחד דייקא, עד שנדע שהסדר והמנהג היה בזמנם שהיו הרים מיוחדים לחפירות מערות וכל הר של מערות היה מלא מערות, כה"ג היה שייך שיהיה המערות המצויות באיזה הר עדות שיש במקום זה עוד הרבה מערות, אחרי שידענו שכך היא טבע ומנהג אנשים אז שאין עושים בית קברות פחות מאלפיים מערות על דרך משל, ואז (ר"ל אם באמת היה כן המנהג) כדי לקבוע שכול ההר הוא בית קברות גדול, באמת לא היה צריך להמצא בשדה ריבוי של קברים שאפילו היה מוצא רק מערה אחת כבר מספיק לקבוע שכולו בית הקברות, שאין הדבר תלוי בריבוי קברים ומועט, שאם ידוע לן המנהג הזה אין חמישים קברים מדברים יותר מאחת, אחרי שידענו שסדר העולם הוא שאין חופרים מערה יחידית בהר, אבל אם לא ידוע לן שהיה מנהג בזה לייחד כל המערות של המחוז בהר אחד, ושהיה עושים כל בית קברות גדול כהר הזיתים וכדו', אלא כל בית קברות שונה בגודלה ואין בזה שום סדר ומנהג בעולם כלל, ואדרבא ידענו שלא היה דרכן לעשות בית קברות גדול דוקא, דמשוה"כ אין בודקין לעולם יותר מכ' אמה אפילו מצא בית קברות, וכן לא מצינו בשום מקום שהיה קפידא לעשות כל המערות בהר מיוחד למערות, ואדרבא משמע בכמה מקומות שהיה מנהגם שכל כפר קטן עשה לו מערה אחת או שתי מערות בכפר שלהם, ולא היה אצלם מנהג וסדר לאסוף כל המתים מכל הכפרים והעיירות במקום אחד דוקא (כנהוג היום בהרבה מקומות). וממילא פשיטא דלא מהני לן מה שמצא קברים שלשה או עשר או עשרים או חמישים להוכיח שכן יש עוד, דמהיכי תיתי, וכי יש בזה טבע ומנהג. וכי מי גילה רז זה שבמירון היה ישוב של אלפי בני אדם, ושכאן בהר הזה היה הבית קברות שלהם, והקברים שאנו רואים בשדה מעיד לנו רק על מה שאנו רואים, דהיינו שיש כאן כך וכך מערות, אבל אין זה אומר כלום לגבי מה שלא ידוע לן, כל זמן שלא ידענו איזה מנהג ודרכן של בני אדם באותן הזמנים. דבדבר שאין בו מנהג וסדר ידוע אין שום הוכחה ממה שמצא על מה שלא מצא בין מצא אחד או שלשה או חמישים או מאה, ופשוט.

הקברות עתיק מזמן המשנה [דהיינו ג' מתים לפחות בשיעור מד' ועד ח' אמות] מחזיקים טומאה עד כ' אמה ולא יותר, ודוקא במצא דרך חפירה, ותו לא מידי^(טו).

וביותר שעד עכשיו לא שמענו מרבתינו איזה פקפוק לילך לכהנים במירון, וגדולים וצדיקים הלכו בה תמיד^(טז), אע"פ שידענו תמיד שיש שם הרבה מערות, וכן נוהגים כן אפילו בירושלים עד היום במקומות מסויימים סביבות ירושלים שידוע שם מערות, אע"פ שכבר נמצאו "בחפירה" במקומות הללו הרבה מערות

יותר ממירון, ועדיין מוצאים שם תמיד, וסכום כל המערות שיש אתנו היום במירון הידועים, הוא הרבה פחות מאותן המקומות בצפון ירושלים [הנני נאלץ לא לדבר על מקומות מגורים וכדו', וכבוד הסתר דבר]. על אחת כמה וכמה במירון דרובא דרובא של המערות שם הם קבר הידוע שהיה ידוע תמיד, וקבר הידוע אינו מצריך בדיקה. וכבר ביארנו שכ"ה באמת מפורש בגמ' וברמב"ם שאין בזה שום חשש. והרבה יגעתי להבין טעם המפקפק עפ"י טענת מיעוט המצוי^(יז), ולא עלתה בידי וכמו שנתבאר^(יח).

— הוספות —

(טו) עי' לעיל סי' קכ"ט בדין בתי קברות של זמנינו די"א שיש להם שיעור אחר. אך עכ"פ, במירון עסקינן בקברים מזמן הקדמון, ובוה פשיטא דאזלינן בתר השיעור האמור בש"ס.

(טז) וכבר אמרנו דאין שום וטעם לריח לחלק בין נמצא שם ארבעים וחמשה [קברי] הצדיקים לחמישים [קברי] הצדיקים, שאם ירבון חמשה התשחית בחמשה את כל העיר, בתמיה.

(יז) ויעידו ע"ז ידידי וחבירי בשיבה, שהרבה טרחתי להבין דבריהם וחפשתי כל מיני צדדים לנסות ולהבין, ופלפלתי בזה עם חבירי, כי ב"ה כך דרכינו "לשמוע" מה שאחרים אומרים ולרצות להבין, והייתי מתעסק בדבר זה זמנים טובא, ובעניי לא יכולתי לקבל שמץ של הבנה בטענת ריבוי קברים ומיעוט המצוי בענין זה, והרבה כתבתי ע"ז ומה שכתבתי כאן היא מועט דמועט.

(יח) ואף אמנם שאחר שרואים הרבה מערות יש אולי מקום בלב על הסתברות מסויימת דאיכא עוד עכ"פ, בדרך יתכן ובדרך אפשר, וקצת רגליים לחשוב לכאן יותר ממקום אחר, אבל משום זה אין חייבים בדיקה, כי מיעוט המצוי שאמרו לבדוק אינו חשש שמא איכא מיעוט המצוי, אלא מועט המצוי הוא דבר ודאית והוחזק שיש מיעוט המצוי, כגון בטריפות הריאה אין חשש שמא יש מיעוט המצוי אלא הוחזק לן בודאי ששכיח במין זה בעולם מיעוט מצוי, רק לא ידעינן אם המיעוט נמצא כאן או במקום אחר, אבל מחמת חשש "שמא איכא מיעוט המצוי" לא מצינו בכל התורה חיוב בדיקה, וגם לא מצד הסתברות. ובאמת מעולם היה מקום בלב כל אחד לחשוש במירון שמא יש שם קברים, ואפי"ה לא העלו מעולם הלכה לאסור הליכת כהנים לשם, ולא מנעו הליכת הכהנים לשם, הואיל ומצד הדין כל שלא ידוע אין חוששים. וכן הוא גם בשאר ערי ישראל שלא חוששים אף שיודעים שיתכן שימצאו שם. וזה הרבה שנים שאין חופרים במירון אלא עם פיקוח. עוד לפני כמה עשרות שנים [כמדומה לי שזה היה בשנת תשל"ג כפי שמונח בזכרוני שאמר לי ר' נח שטרנפלד] כשהקדש הספרדי הוסיפו אגף גדול בציון הרשב"י העמידו אז משגיח את הרב נח שטרנפלד שהוא יעמוד בחפירת היסודות שמא יתגלה משהו [ולא נתגלה כלום] (שמעתי מר' נח בעצמו). וכך היה גם בתחילת התוכנית בהקמת המלון

וטוב לנו לסיים סימן זה בדברי קדשו של רבינו החתם סופר ז"ל (שו"ת ח"א סי' קפ"א) וז"ל, "וכך יפה לנו שלא להבעית את ישראל בחדשות שלא שערו אבותינו, ומלתי כבר אמורה החדש אסור מן התורה בכל מקום" עכ"ל, ועוד לו דברים כדרכונות כיו"ב (בחיו"ד סי' י"ט) "אין למהר לחדש איסור כי מנהג ישראל תורה היא והכלל החדש אסור מן התורה בכל מקום והישן ומיושן משובח ממנו".

— הוספות —

בדרום דרך מהדרין, ביום י"ד תמוז תשנ"ה, התקיימה אסיפה בביתו של חבר הביד"צ הגאון רבי משה הלברשטאם זצ"ל בהשתתפות הג"ר עזריאל אויערבאך שליט"א ועוד רבנים מפורסמים גדולי תורה, עם יזמי הקמת הבית מלון, ונקבע שם ועדת רבנים לניהול עניני המלון בדרכי התורה וההלכה. יש בידינו צילום מקורי מן ההחלטות של אותה אסיפה שעליה חתומים הרבנים הנ"ל ולצידם יזמי המלון. אנו מצטטים מן המסמך משפט זה: "בניית המלון בתיאום עם אתרא קדישא בענין בדיקת השטח מחשש קברות ומקום שיש אפשרות לכניסה לכהנים ללא חשש וגם את המשך הקמתו שבכל שלב עפ"י ההלכה". שבועיים ושני ימים אחרי כן, ביום כ"ט לחודש תמוז תשנ"ה, בעקבות האסיפה הנ"ל, נתפרסם "מכתב ברכה והמלצה" מאת רבותינו הגאון הביד"צ, ה"ה הראב"ד רבינו הגרי"מ דושינסקיא, רבינו הגרי"י פישר, ורבינו הגרא"ד הורביץ, ובהצטרפות הגאב"ד רבינו הרמ"א פריינד זצוקל"ה עם תמיכה נלהבת בבניית המלון, הביד"צ מרים את חשיבות הפרוייקט ומציינים "למרות כל ההפרעות". שוב אנו מצטטים שורה אחת מן המכתב מה שחשוב לנו כאן: "החפירות והבניה המה בהתאם עם 'אתרא קדישא'. יש אתנו עוד מכתב כת"י הגאון רבי דוד שמידל שליט"א, מיום י"ב חשון תשנ"ו, שנכתב למרנן ורבנן הבדי"צ שליט"א [זצוקל"ה]. וז"ל: "[פלוגי] הציע בפני לפני מספר שנים את תכניתו לבנות מלון חרדי למהדרין, לצורך העולים לקודש מירונה, בקרקע סמוכה לציון הרשב"י, וביקש עצה והדרכה איך לבנות באופן שלא תהי ח"ו שום פגיעה בקברים ושום חשש לטומאת כהנים, וקיבל על עצמו ליזהר בכל זה". מכל הנ"ל אנו רואים כאן בעליל שאתר מירון ידוע היה תמיד לאפשרות וסבירות גבוהה על מציאות של קברים ומערות שאינן ידועים, עד שעוד טרם התחילו לחפור טרם נתגלה או נמצאו משהו בחפירה, התנו תנאי קודם למעשה שהחפירות יהיה שם עם השגחה ופיקוח מאתרא קדישא, ואפילו הכי לא אסרו הליכת כהנים לא שם ולא בשאר דרכי מירון. ובאמת סבירות גבוהה לקברים מוחבאים תחת הרגליים יש בהרבה מקומות בירושלים ובבית שמש ובמודיעין ובשאר אתרים עתיקים ולא ראינו ולא שמענו מזקנינו להזהיר ע"ז הכהנים. והננו להוסיף עובדא אשר ידענא מכבוד אבא מרי-הגאון זצוק"ל דלא היה ניחא ליה בתיקונים שרוצים לעשות במירון דרך חפירה בחשש שמא יפגעו בקברים, ואעפ"י כ לא שמענו מעולם ממנו דיהיה איזה שאלה בהליכת כהנים אע"פ שבאמת יש סבירות של קברים במירון [כמו בעוד הרבה מקומות בארץ ישראל וכולל בירושלים בשכונות הצפון בעיקר]. והלום הראו לי צילום מעתון משמרת חומותינו [טבת תשי"ט] שמוחה על החפירות במירון מחשש פגיעה בקברים, וזה היה בשנת תשי"ט, הרי חזינן דהיה כל כך מושרש זה הרבה שנים שיש הסתברות לקברים שם, ואפ"י לא אסרו הליכת כהנים עד עכשיו. ומיהו יש לציון כי בכ"ה טבת תשל"ב יצא "אזהרה נוראה" מהביד"צ ובגזירה איומה, בענין תיקונים ושיפוצים וחפירות סביב הציון במירון, אבל לא הזכירו שם מחשש פגיעה בקברים אלא מטעמים אחרים [נדפס בספר מלחמות ה'].

שאלה ד

שאלת על מה שכתוב בחוברת (טהרת מירון) בשם ת"ח אחד שליט"א, וז"ל, והדעת נותנת דאם ילך אדם שם באיזה מהלך, אזי עכ"פ בתחילת דרכו או בסוף דרכו או באמצעו ידרוך על איזה מקום קבורה שהספק חוזר על עצמו שוב ושוב בכל קבר שבדרכו והלב ההדיוט קשה לו להאמין שבכל קבר מהקברים הרבים שמסתבר שמצויים שם שוב ושוב הובילו מלאך מזלו בצד המותר ולא נכשל בהליכה זו פעם אחת ובכה"ג מחמירין בכל איסורין שבתורה, ע"כ.

איננו יודעים טענה זו מה טענה יש בה, דהניחא אם היה יודע שיש שם עוד אחד, ניחא, אבל באמת הדעת נותנת להאמין יותר למש"כ הרמב"ם פ"ט מהל' טו"מ, שאם יש מערות מפוזרות בשדה והן עומדים על תילם וניכרים, אין מחזיקים שמא יש עוד תחת הקרקע וכל השדה שאין ידוע לן בו קבר הכל בחזקת טהרה, ולא מחזיקין איסורא כלל, כי הדעת נותנת דאי הוו עוד היו ג"כ ניכרים.

ואף אם היו מוצאים מערה חדשה והיו רואים שם ג' מתים מושכבים כדרך, לא היו אוסרים אלא עד כ' אמה, ולא יותר, וכדינא. והדעת נותנת שגם אם יש מי שדעתו נותנת לו לחוש ליותר, יבטל דעתו.

והדברים ידועים דכל היכא דאזלינן בתר חזקה המפורשת, לא מתחשבין עם לב ההדיוט, והרי מעשים בכל יום שחולבין הפרות שברפת אע"פ שמצד לב

ההדיוט בודאי איכא שם טריפות נלפי הסטאטיסטיק היום אי אפשר שיהיה רפת של מאה פרות בלא שיהיו ביניהן אחוזים גבוהים של טריפות ודאיות], עד דמדינא אסור לנו לאכול מבשרה עד שנבדוק הריאה מחמת המיעוט המצוי של טריפות דאית ביה, וכי גם בזה נאמר שאסור לחלוב מן הרפת בגלל שאם יקח חלב מכמה פרות הלב ההדיוט קשה לו להאמין שבכל הטריפות המצויים ברפת שוב ושוב הובילו מלאך מזלו לפרה הכשרה ולא נכשל בחליבה פעם אחת, בתחילת דרכו או בסוף דרכו או באמצעו. וכן הוא בכל מקום דאזלינן בתר כל דפריש מרובא פריש לא מתחשבין עם טענה זו, דאפילו בקבוע שנתפזרו כולן מותר לקחת כל אחד בפני עצמו ולאכלן עד ב' האחרונים (ע"י יו"ד סי' ק"י ס"ו בש"ך סקל"ז ופר"ח סקכ"ח), ולא אמרינן הלב ההדיוט קשה להאמין שכל אחת ואחת בדיוק מן הכשר פריש, וחבל להאריך בדבר פשוט זה, והיכן מצא דמחמירים בכל איסורים שבתורה בכה"ג. וכ"ש בנידון דידן דמלבד דלפי דעת חז"ל אין מקום לומר שיש מיעוט מצוי קברים בכל השדה, הרי גם מצד היקש השכל אין כאן מחייב לומר שיש עוד ולא הוחזק קמן שיש עוד, וגם לב ההדיוט יודע שאין כאן ודאות שיש עוד, אלא יש לו "הסתברות" [כמו מי שמצא עשרה מטמונות בשדה אינו יודע שיש עוד אלא חושש "שמא" יש], וזה עדיף ממיעוט המצוי דעכ"פ במיעוט המצוי יש חזקה גמורה דבין רוב כשרות יש גם מיעוט טריפות [דכשם שיש חזקה דרוב בהמות כשרות הרי יש גם חזקה שמיעוטן טריפה],

ובקברים אין שום חזקה דאיכא עוד (עי')

היטב בשאלה ג').

שאלה ה

(א) כביש הירידה (יט) לא נשמע מעולם איזה שאלה, וכל הכהנים

הלכו שם תמיד. ולאחרונה כתב אחד, חשש "שמא" נסלל על הקברים. ואין בזה שום עדות, ולא חצי עדות, והשמועה הוא שמועה חדשה, ואדרבא אלפי אלפי ישראל עדים בדבר שכל הכהנים הלכו שם תמיד, ואין אדם בעולם ששמע פעם איזה פקפוק ע"ז. וכבר בארנו שאין מוציאין דבר שיש לו חזקת טהרה עפ"י עד אחד וכ"ש שאין כאן אפילו עד אחד, שאין אדם בעולם שהעיד שראה שם איזה קבר, וכולו רק "השערות" ברכיות (ב).

ולמה נדאוג על לב ההדיוט הזה, כי אם נשאל ללב ההדיוט הזה הרי אפילו נמצא רק קבר אחד לא יסכים הלב ההדיוט לחשוב דאתרמי מת מצוה, הואיל ורוב הקברים אינן מת מצוה ויותר יאמין דכאן היה בית הקברות. ולב ההדיוט הזה גם לא יבין למה עד עכשיו הלכו במירון בשעה שידענו שיש שם חמישים קברים, ולא היה צריך להמתין להתרגש עד שנמצא עוד אחת בשנת תשס"ט ברחבת אהל משה.

— הוספות —

(יט) הוא הדרך הישן - המרכזי - המוליך לציון. לפני שנים אחדות קיבל שמו 'דרך הירידה' כי נועד לכביש חד סטרי רק מן הציון לכיון הירידה. ע"י מוסד חסד לאברהם מתפצל הדרך הירידה, צד הצפוני (צד ימין מן הבאים מכביש הראשי) נקרא דרך עליה, כי הוא חד סטרי רק לכיון עליה לציון, הכביש הזה הוא כביש חדש יחסי [נסלל לפני כעשרים שנה או פחות מעט].

(כ) אם כי באמת מיותר להוכיח דבר זה, כי אדרבא זה הבא להוציא דבר מחזקתו יוכיח בראיות. אבל מצד אלו חלושי דיעה אשר מתפעלים מדברים הנדפסים אכתוב גרגיר קטן בנוגע לזה. הוא כותב שם (עמ' קל"ה) ואגב זהו המקור היחיד להגילוי החדש שהכביש נסלל על קברים: "לאחרונה סיפר לי אברך אחד ממשפחת הכהנים ברוסקי, שזקנו ז"ל [= הרה"ח ר' יעקב זאב הכהן ברוסקי זצ"ל] אף פעם לא ירד את דרך הירידה ממירון כי ידע שהיא מלאה בקברים, עד כאן הסיפור. וכאן הבן שואל, הרה"ח הנ"ל היה מאנשי מירון הוותיקים בן בית במירון, הוא היה השליח ציבור בר"ה בהקיבוץ הגדול של חסידי ברסלב במירון, ואם אף פעם לא ירד את דרך הירידה, מהיכן הגיע לציון, בזמנו לא היה דרך אחר לא דרך עליה ולא דרך מהדריין, האם המלאך בעל הכנפיים הביא אותו. או שמא מחילה היתה לו מירושלים עד מירון. ומה נעשה שאלפי חסידי ברסלב ראו אותו בדרך הירידה אין ספור פעמים. ומה נעשה שיש גם תמונות רואים את הרה"ח הנ"ל בדרך הירידה במירון.

וכבר נתפרסם בגליון מורשה (גליון 252) י"ד אייר תש"ע מכתבו של בנו הרה"ח נחמן נתן הכהן ברוסקי שליט"א וזו נוסחה: בגליון פר' תזריע מצורע עמ' 18 הובאו דברים בשמי, אודות הנהגת אבי הרה"ח ר' יעקב זאב הכהן ברוסקי ז"ל מזקני חסידי ברסלב, בעת עלייתו להר הקודש מירון. ברצוני להעמיד דברים על דיוקם, וכך היה מעשה: כאשר נסעתי עמו למירון בהגיענו לעליה לרשב"י הוא הלך בצד ימין של הכביש לצד הקיוסק ואמר לי בזה"ל: "נחמן, אל תלך בצד שמאל כי יש שם קברים" כשהוא מראה באצבעו על בית הקברות בבקעה שרואים אותו עד היום. ולא כמו שמשמע מהסיפור כאילו אמר שישנם קברים מתחת לכביש. וע"ז באעה"ח.

(ב) כביש העליה^(כא), נסלל בערך לפני דבר, לא מערה ולא חצי מערה, לא קבר כעשרים שנים, ולא נמצא שם ולא חצי קבר, ולא עצם כשעורה ואף לא

— הוספות —

הנה תראה דוגמא כמה אפשר לסמוך על שמועות "עם מקור". ומזה תלמוד כמה אפשר לסמוך עם "מקורות" מפי השמועה בלי שם.

נצטט עוד מקור שמביאים כאילו יש שאלה על הדרך הראשית במירון: (שם) וז"ל: כמו כן ספרו לי בניו ונכדיו של ר' יעקב כהן ז"ל (מוכר ספרים) שלפני שנים רבות נסע למירון וכשחזר נכנס להגאון ר' דוד יונגרייז זצ"ל שהיה בן ביתו וסיפר לו שהיה במירון אמר לו הגאון ר' דוד שלא יסע יותר בגלל שהוא כהן, עכ"ל. והנה כמה מצחיק הדבר, לפחות אם היו מביאים דבר זה מרבנים של צפון אפריקה תוניס וכדו' מהרבנים אשר לא הגיעו שמע שלהן כ"כ לאנשי ירושלים הישוב הישן, אולי היה עוד מקום לחשוב בזה שמא יש אמת כל שהוא בשמועות הללו, אבל כשמביאים דבר זה בלי בושא מהראב"ד בקודש אשר שימש בירושלים ושפט את עמו עשרות בשנים, והיו לו תלמידים בארץ ישראל לאלפים. ופתאום כארבעים שנה אחר פטירתו הולידו קבלה מהגר"ד יונגרייז שיש פקפוק על הדרך במירון, מה שאין אחד מכל באי ביתו ומתלמידיו הרבים שידע או שמע דבר זה מעולם, אין לך דבר מצחיק בעולם יותר מזה.

אמנם באמת גם לפי דעת הכותב מאי ראייה הביאו לנו מסיפור זה, ר' יעקב כהן ז"ל נסע למירון [לציון הרשב"י] ואמר לו הגאון הראב"ד שלא יסע בגלל שהוא כהן. לא ר' יעקב ולא הראב"ד נתכוונו לדרכי מירון, דמעולם לא היה שאלה במירון על הדרכים כמו שהם עצמם מעידים, וכל אחד היה פשוט ליה שכוונה שלא יכנס לציון כי רוב הכהנים היו נכנסים שם כידוע, ומה זה נוגע לדרכי מירון. [ואולי גם נתכוין הגר"ד שלא יסע במירון בגלל שבין הדרך לצפת יש שם חשש קברות שנתפרסם בזה כרוז אוהרה לכהנים בשנת תרפ"ד בערך מהבידי"צ דצפת הרב זילברמאן וחביריו הרבנים]. כללו של דבר גם לפי מאי שמספר בשם הרב ר' יעקב ז"ל לא דיבר כלל אודות הדרכים אלא דיבר ממירון שהכוונה ציון הרשב"י וזה פשוט.

ושם מביא עוד בענין זה: "כפי שמעיד הרה"ח ר' יודל סלאנים שליט"א בשם אביו הגה"ק הרמ"ח מסלאנים זי"ע שהר מירון הוא בית קברות גדול", ע"כ. הנה שאלתי את בנו שליט"א ואמר לי שמעולם לא אמר אביו איסור לכהנים, הוא לא אמר וגם העולם לא שאלו, מי לא היה נכנס בפנים, ע"כ. והנה כפי שהבנתי מהגה"ח ר' יהודה שליט"א, דעכ"פ היה שמע מאביו "רמז" שאין דעתו ניחא מה שהכהנים נכנסים למירון, היינו לתוך הציון, כל הרמז אינו לגבי הדרכים שבמירון שבזה לא היה שום שאלה ומעולם לא היה נידון בזה רק לגבי כניסת כהנים בפנים. [ואין אחד בכל חסידי סלאנים אדם ששמע פעם קבלה שהרמ"ח אסר לכהנים למירון אף לא מצד הרמז, וגם חתנו ונכדיו של הרמ"ח זצוק"ל שהן כהנים הלכו תמיד למירון ולא יש בכל המשפחה אחד שידע את זה שהרמ"ח אסר הכהנים לילך לשם].

סוף דבר אפשר להאריך כהנה וכהנה, אבל באמת זה מיותר, כי פשוט וברור שדרך המוחזק בטהרה כל כך הרבה שנים ומעולם לא נשמע בזה פקפוק [וכפי שהכותבים עצמם מעידים כן], ואפילו אם כבר נאמין שהיו יחידים שנוהרו מזה, כיון שהעולם לא פקפקו בזה אין בזה שאלה, וכמפורש כן בשו"ת דברי מלכיאל (יו"ד סי' פ"א) שמקום שמוחזק שכהנים הולכים לשם הרי הדבר בחזקת טהרה ואין חוששין על מה שיש אחדים שמחמירים בזה, א"כ כ"ש בנידון זה דבאמת, אין בעולם נפש חי, ששמע פעם שהיה שאלה על הר זה. (כא) ע"י הוספה י"ח מה הוא כביש עליה.

כחצי שעורה. וכן היה הולכים שם תמיד מעת שנסלל, ולא פקפק בה אדם מעולם, וגם לא נשמע בו מעולם פקפוק. וכביש זה משמש כבר כשני עשורים שנים. ולכן אל תשים לב למה דמאן דהוא בעילום שם אומר גם בשם בעילום שם, שבשעת החפירה נסלל הכביש ע"ג מערות. וכל זה בדוּתא, לא דובים ולא יער, פשוט עלילה שפילה. [ומזה תבין עד כמה אמת יש גם בסיפור של סלילת דרך הירידה ע"ג קברים, דגבי הכביש הירידה המרעישים מנסים עכ"פ לומר איזה אמתלא דכיון דכבר היה זה בדור הקודם לפני כשמונים שנה נשכח, אבל כאן בדרך הירידה באים בלי בושה לומר כן גם על הכביש שכולם זוכרים סלילתו וזה ממש מקרוב עשו [כעשרים שנה או פחות או יותר מעט], וכבר הוחזק עד עכשיו כעשרים שנה שאין בו שאלה. ועי' דברי הרמב"ם פ"ג מהל' מטמאי ומשכב (ה"ח) ודון מיני' וכ"ש באתרן.

ושם בצד כביש העליה [מצד ימין העולה] יש בור פתוח [יש עליו אבן בלא טיט אפשר בקל להזיזו], והבור ריק אין בו מים ולא כוכין, ואין לו שום זכר למערה. זכורים אנו עוד לפני שסללו

כביש העליה, באחת מן השבתות בצהרים נעלם ילד במירון, כיום הילד הוא כבר אברך בעל משפחה ושמו הר"ר מ.ה. בן הרה"ח ר' ש. ה. שליט"א [חיפשוהו כמה שעות בכל השטחים שם, עד ששמעו איזה קול חלש קורא, והנה הילד בבור הזה, והוציאו משם, ויהי לנס. ובשנת תשס"ט החליט מי שהחליט, שהבור הזה "ספק" יש בו אם "אולי" הוא "חשש" של קבר "לכאורה", וכבר מופיע ברשימת הידיעות החדשות בתור קבר. גם נסמן במפה שלהם בצד הדרך הנ"ל עוד ב' מקומות בתורת ודאי שהוא "ספק" "אולי" ראוי "לחשוש" "שמא" הוא "קבר לכאורה", והאמת שאין כאן לא חשש ולא שאלה והכהן יכול להכנס לבור וליגע שם, וכל שכן בדרך עצמו אין שום שאלה, והכל כמו שהיה מוחזק והלוואי שכל דרכי ירושלים ושכונות הצפוניות [ושאר מקומות בארץ ישראל ידועים] יהיו טהרתן כל כך מבוררים כדרכים הללו.

(ג) מערת ר' ייבי (כב), אין חשש ומותר לכהן לילך בצד הבנין הקטן שעליה שאין הכוכין תחת הכביש (כג).

— הוספות —

(כב) ידועה היא, מקומה ע"י הכניסה הראשית לחצר הרשב"י, בין דרך עליה לדרך ירידה. (כג) בחוברת טהרת מירון הובא צילום שרטוט מדוייקת של מערה זו שנעשה ע"י "קרן החקר הבריטית" בשנת 1883 למנינם, פתח המערה הוא בצד הכביש מדת ארכו מדרום לצפון עשרים ושתיים רגל שהוא 6.82 מטר. רחבו ממזרח למערב עשרים רגל שהוא 6.2 מ'. וגם נבדק בתשע"א מבפנים ואין הכוכין מגיעים לכביש ובמקום אחד ספק אם יוצא כעשרים ס"מ. מ"מ בלאו הכי הכוכין שם ריקים בעוה"ר, אולי אלו ששרטו המערה הם ששדודה או שמא קודם לכן. [ומדינא מותר לכהן לעמוד על הבנין, כי אפילו נאמר שמקומו טמא מדרבנן מ"מ לנגוע ולעמוד על הבנין אין שאלה כלל, ועכ"פ בכבישים הלכו שם הכהנים תמיד, והכהנים שלא רצו להכנס

שאלה ו

בענין כניסת כהנים לחצר של הרשב"י

אלו הכהנים שאין נכנסים למערת רשב"י, לכאורה אין נכנסים גם לחצר, כי בצד החצר מקובל ששם מערת ר' יצחק [נפחא?].

ומיהו ראינו להכהן הגדול כ"ק הגה"ק בעל הדברי אמונה זיעועכ"א (כד),

בשנת תש"מ עשה שבת במירון (בכפר למטה), ובליל "שבת חזון" זה היה, אחר גמר עריכת השולחן, עלה בסילודין בהר הקודש הזה, ונכנס רבינו דרך השער להחצר החיצוני, ושוב עבר ונכנס דרך שער הפנימי להחצר הפנימית. ועמד ע"י פתח ההיכל ששם ציון הרשב"י (ולא נכנס לפנים), ויצא, וזה היה הפעם האחרונה בחייו שהיה במירון (עי' בספר אוסף מכתבים באריכות), וצ"ב.

ויש לצדד בזה, כי באמת לא ידוע בדיוק מקום המערה של ר' יצחק, והואיל והוא ס"ל דמעיקר הדין הקילו לדרוך על גבי המערה של הרשב"י ור' יצחק, דסומכים עצמן על הפוסקים דהמערה גופא אע"פ שהוא סתום מועיל לחצוץ וכמו הכיפין דנהגו בזה, כמו שהארכנו

בספרינו זה. ולכן בספק דורך על המערה לא חשש כלל, כך יש ליישב (נתבאר בסי' קז ובעוד מקומות בספר).

שאלה ז

אודות מה שמצאו לפני שנה שנתיים, מכתב בארכיון הלאומי, שבו מעורר על איזה מקום במירון משום שדה שאבד בו קבר [לא ידוע היכן המקום המדובר], ע"י מה שכתבנו לעיל (סי' קכד וע"י גם בסי' קכג) שאין כח בזה להוציא דבר מחזקת טהרה, ופשוט הוא כמבואר שם בארוכה.

והנה יש להוסיף חדשות (הגם שבאמת אין ההוספה לא מעלה ולא מוריד, כי בלאו הכי הדבר פשוט שאין בזה שום כח להחזיק טומאה בדבר שהוא מוחזק בטהרה ע"י בדברינו), מה שנדפס בספר 'כבני מירון' מכתבו של הרב הגאון ר' מרדכי אייכלער שליט"א וז"ל: באתי בזה להעמיד דברים על דיוקם ולברר עובדות, אודות עליית כהנים לציון הרשב"י זיע"א, בדרך הרגילה שמול הציון הקדוש, באותו הכביש שדורות רבים הלכו בו כל שבט הכהנים, וכל גדולי ישראל ממשפחות המיוחסות בכהונה, ולא נשמע מעולם עוררין על זה כלל. זולת מה שפורסם לאחרונה מכתבו של הגאון רבי

— הוספות —

בפנים החצר עמדו שם סמוך להמערה, כי המערה הזו היה פתוח [בשנת תש"ך עדיין היה פתוח לקהל] וידעו שאין שאלה.

(כד) הנה בשילהי שנת תשט"ז כשהי' הגה"ק מסאטמער זי"ע במירון - והרה"צ הריא"ז מרגלית זצ"ל מסר לרבינו זי"ע דעת רבו הגה"ק מסאטמער דלא ניהא לי' כניסת כהנים לשם [ועי' לעיל סי' קמ"ד בהערות אות כ"ו אריכות גדול בביאור דעת הגה"ק מסאטמאר], ומכאן ואילך התחיל לחוש משום כבוד רבו, אע"פ שזקנו הגר"ש העליר זצ"ל סבור להיתרא, ומאז כמעט שלא הגיע בכלל למירון כי לא רצה לעשות נגד דעת רבו, ולא נגד אבותיו. ובשנת תשכ"ד היה מאז פעם ראשונה על הגג ולא נכנס בפנים. ומשום מעשה שהיה שוב מנע עצמו לנסוע למירון כי ראה בזה קפידת אבותיו הגה"ק ר"ש העליר זצ"ל ועי' באורך בספר אוסף מכתבים.

נחום אתרוג זצ"ל מצפת (נכתב בשנת תרפ"ו בערך) שמפקפק בהיתר הליכת כהנים במגרש באיזור ציון הרשב"י, ועד עתה לא נודעו כלל דבריו.

הנה בידי מכתב מאת הגאון רבי אברהם ורנר זצ"ל (כה) שכתבו ביום י"ג שבט תשט"ז לאחד מגדולי ישראל, ובתוך הדברים כתב בזה הלשון: ...אני זוכר לפני 30 שנה מחלוקת בין הגר"א ז"ל [=הגר"נ אתרוג] ובין הרבנות של הרא"ל זילברמן ז"ל בנוגע להליכת כהנים ע"י קבר רשב"י. והראשון [כלומר הגר"נ א] הדפיס מודעות, וכמעט ללהב יצא, עד שנבנסתי והשקטתי הענין, והגר"א לקט חזרה את כל המודעות שהדפיס (רצוף כאן אחד מהם) ... עד כאן לשון מכתבו.

והנה במכתבו של הגר"נ אתרוג זצ"ל מוכח בהחלט שהיו חולקים עליו בענין ההוא [ע"י בסוף מכתבו], וברור שהחולקים עליו היו הג"ר אברהם ליב זילברמן זצ"ל ובית דינו [הגרא"ל זילברמן היה רב ואב"ד עיה"ק צפת בשנים תרע"ח-תש"ח, וראש "הקדש ציון הרשב"י" במירון], ואין ידוע לנו בדיוק מה אירע אז, אלא שידוע שהגר"נ אתרוג זצ"ל בעצמו חזר בו מדעתו, ואסף את כל הכרוזים וגנזם, כעצת ידידו הגר"א ורנר, כעדותו במכתבו, ולכן לא נודע ולא חשו למכתב הגר"נ אתרוג כלל וכלל, אף באותו הדור עצמו וכל שכן בדור שלאחריו,

ואע"פ שעתה הוציאו מכתב זה מן הגניזה ופרסמוהו בודאי אין לחוש לזה כלל, ע"כ לשון הגרמ"א שליט"א. וכאמור העתקתי מכתב זה להעדפה בעלמא.

שאלה ח

אודות הליכת כהנים על הגג של הבנין של הרשב"י במירון, יש לדון בזה, לאלו שאינם נכנסים בתוך ההיכל פנימה מטעם דחוששים שמא כל חלל המערה שע"ג הקבר נידון כקבר סתום, וא"כ כל החלל של המערה, יש כנגדה טומאה רצוצה (למאן דס"ל שקבר סתום טומאתו משום טומאה רצוצה), ואעפ"י שהפוסקים נקטו שמערה סתומה ע"ג קבר דינו ככיפה החוצצת ולא כקבר סתום, (כמו שנתבאר בארוכה עפ"י יסוד דברי הרלב"ח, וסומכים על סברא זו למעשה גבי כיפין בזמנינו, דהכיפין שלנו כיון דלא משאירים פתוח ד' טפחים נידון כסתום מעיקר הדין לפי הכרעת האחרונים), ומ"מ הא התשב"ץ מחמיר בזה כנ"ל.

ויש לדון לדידהו האיך עולים על הגג הא יש לחוש שמא הכותלים של הבנין כנגד חלל המערה עומדים, ואי אפשר שלא יגיע לגג אלא א"כ עובר מעל הכתלים.

ונראה ליישב גם לדידהו משום דהוה ספק ספיקא, דהרי שמא אין שום טומאה מעל חלל המערה (וכ"ה המנהג), ואת"ל להחמיר, שמא אין המערה נמשכת לתחת הכותלים כלל (ע"י לעיל סי' קז).

— הוספות —

(כה) מרן הרידב"ז זצוק"ל אב"ד סלוצק ור"מ צפת, לקחו חתן לנכדתו בשנת תר"ע. בשנים תרע"ד תרע"ח כיהן בראשות ה"כולל" בצפת יחד עם הגר"נ אתרוג זצ"ל. משנת תרפ"ו כיהן ברבנות ראש פינה, ובשנים תרצ"ו-תשל"ח רב ואב"ד נתני.

המערה מוציא טומאה, כדין פתחין נעולים ויש בו פצימין.

וכבר נתבאר אצלנו (לעיל סי' צו ואילך) שדעת הרמב"ם ועוד ראשונים שהפתחים מוציאים טומאה אפילו אין סופו של טומאה לצאת משם, (אלא שאם סופו של טומאה לצאת מאיזה פתח הוא מציל על שאר הפתחים שהטומאה תצא רק מפתח זה), ולפי"ז יש לומר דגם קבר הנמצא במערה שפתחה סתום ויש שם פצימין, יש טומאה בפתח והטומאה יוצאת, דלגבי הטומאה נחשב פתח נעול כפתוח. ועי' מזה בספר טעם ודעת פ"ז (ה"ב ד"ה נטמא) (כו). ועי' לעיל (סי' מ"ג) מה שהבאנו תשו' השארית יהודא התם פשוט ליה דגם בקבר יש משום סוטל"צ.

ובמדומה דיש מפקפקים אם יש שם באמת פתח למערה, אמנם חזינן לרבינו הגה"ק הכהן הגדול בעל הדברי אמונה זיעועכ"א, שהחזיק מקומו, וגופא דעובדא הכי הוה, בשבת חזון תש"מ שהה בכפר מירון. בשבת אחרי סדר שחרית ומוסף וקידושא רבא, לפני הסעודה, עלה עם כל העולם ועמד אל מול פתח מערה זו [ולא נכנס לפנים, אז היה החדר ששם הפתח, נעול], ואמר שם בציבור כעשרים מזמורי תהלים [כמסופר בספר אוסף מכתבים. וגם אנו זוכרים עיקרים מן העובדא] (כו). לפיכך נראה לי

וטעם זה מועיל לילך בכל מקום על הגג גם כנגד הכתלים הפנימיים, כיון דלא ידעינן כלום עד היכן החלל [ומיהו אולי ראוי שלא לעמוד על הגג כנגד העמוד שע"ג הציון ממש, מפני שהוא מגיע עד הגג ממש ואין חלל טפח בין המצבה לגג, שם ראוי יותר לחוש (לאילו שחוששים), דאפשר שכן כווננו המצבה מעל החלל].

(ב) ואודות נגיעה בבנין של הרשב"י מבחוץ ואין חוששין משום דופן הקבר כקבר, אע"פ שחלק מן הבנין דבוק בציון ומחובר אליו, עי' מה שכתבנו בזה לעיל סי' מ"ט, ועיי"ש מילתא בטעמא, והדברים ארוכים.

שאלה ט

יש לדון בדין כניסת כהנים למקום הנקרא פתח המערה [לצד דרום הבנין], ואם אסור להכנס שם, אז גם אסור להכנס בכל החצר אשר לפניו משום שהמרפסת מלמעלה מאהיל על המקום.

הנה במקום הנ"ל יש כמין פתח עם פצימין, ויש מייחסים אותו שהוא פתח המערה, הפתח עצמו סתום, אך הפצימין ניכרים היטב. אם נכון הדבר ששם הי' פתח המערה, או אפילו נימא שהפתח הוא במקום אחר, רק עם השנים נפתח שם חור למערה וחזרו וסתמו אותו והשאירו הפצימין מ"מ עכשיו הוא פתח גם אם לא היה מעיקרא. וא"כ הרי פתח

— הוספות —

(כו) וראיתו מרבי' גרשום, לענ"ד ליכא משם ראייה, דהתם איירי מטומאת ד' אמות של קבר מן הפתח, הרחקה שלא יכנס לחצר ולא מצד שהטומאה יוצאת מן הפתח עיי"ש.

(כז) וכבר הבאנו דבלייל שבת נתייצב אל מול פתח ההיכל שבתוך החצר הפנימית. אבל בשחרית קבע תפילתו מול המקום הזה. הנקרא פתח המערה.

שאינ נכון מה שכמדומה יש מבטלים לגמרי את חשיבות המקום הזה הנקרא פתח המערה. ולענין כניסת כהנים לשם צריך בירור יסודי. וכן צ"ב אם כהן יכול לעמוד בחצר שלפני פתח החדר הקטן הזה כיון שיש שם אהל המאהיל ע"ג פתח החדר על כל הרחבה.

ואמנם יותר נראה דיש להחזיק מקום זה בטהרה מצד דיש כאן הרבה ספקות וספק ספקות. חדא ספק גדול יש אם המקום הזה שמוחזק בשנים האחרונות לפתח המערה אם היה שם באמת איזה פתח, כי כמדומה דלעולם לא היה מוחזק זה לדבר ודאית ותמיד היה נשמע רינונים על זה [ומה שכ"ק אדמו"ר זי"ע התפלל שם כנ"ל, אינו ראייה גמורה שהיה מוחזק אצלו זה המקום לפתח המערה, כי קאפיטל תהילים חמה מועיל בכל מקום, בין אם יש שם פתח למערה בין אם לא, ואין מכאן ראייה ברורה שהיה הדבר מוחזק אצלו לדבר וודאית]. ואת"ל שהיה שם

פעם איזה פתח למערה, מ"מ יש כאן ספק גדול אם נחשב הסתימה שסתמו הפתח לבית סתום שלא פרץ פצימיו, דאפשר שאין שם פצימין כלל, ואע"פ שניכר שם איזה שקיעה בקיר כאילו היה שם חלון פתוח, אינו מוכרח כלל שהן פצימין, ויתכן שהבונים בנו שם סתימה וציירו צורה של פצימין ואין זה הפצימין המקורית (והכי מסתבר). ואף גם אם נימא דזהו באמת פצימין, אכתי יש ספק אם סתימה במערה או בקבר נחשב כפתוח גם אם יש פצימין [עי' מזה לעיל סי' ק' מה שהבאתי מהחכמת אדם]. ועי' לעיל (סי' צ"ו). ולכן לא מיבעיא למאן דס"ל דטומאת פתחים הוא רק טומאה דרבנן בודאי יש להקל, אלא אפילו מאן דס"ל דהוא טומאה דאורייתא מ"מ יש כאן ספק ספיקא, ספק יש שם פתח מערה, ואת"ל שהיה שם פתח למערה ספק אם יש שם טומאה, דשמא דינו כסתום ולא נחשב פצימין, ולפיכך נלענ"ד דיש להחזיק המקום בחזקת טהרה. ובזה סיימתי בטהרה.